JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
JÁN MAZÁK
11 päivänä helmikuuta 2010[1]

I Johdanto

1. Lafarge SA (jäljempänä myös valittaja ja Lafarge) on vaatinut valituksessaan yhteisöjen tuomioistuinta muun muassa kumoamaan Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen (kolmas jaosto) asiassa T-54/03, Lafarge SA vastaan komissio, 8.7.2008 antaman tuomion (jäljempänä valituksenalainen tuomio) ja 27.11.2002 tehdyn komission päätöksen 2005/471/EY[2] (jäljempänä riidanalainen päätös) siltä osin kuin siinä määrättiin valittajalle sakko, taikka toissijaisesti kumoamaan valituksenalaisen tuomion osittain ja alentamaan komission riidanalaisessa päätöksessä valittajalle määräämän sakon määrää.

1 – Alkuperäinen kieli: englanti.

2 – Päätös EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan mukaisesta menettelystä seuraavien yritysten osalta: BPB PLC, Gebrüder Knauf Westdeutsche Gipswerke KG, Société Lafarge SA ja Gyproc Benelux NV (Asia COMP/E-1/37.152 – kipsilevyt) (tiedoksiannettu numerolla K(2002) 4570), EUVL 2005, L 166, s. 8.

II Valituksen tausta

A *Asiaa koskevat oikeussäännöt*

2. 6.2.1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen [81] ja [82] artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus)[3] 15 artiklassa säädetään seuraavaa:

”– –

2. Komissio voi päätöksellään määrätä yrityksille tai yritysten yhteenliittymille sakon, joka on vähintään 1 000 ja enintään 1 000 000 laskentayksikköä taikka tätä suurempi mutta enintään 10 prosenttia kunkin rikkomiseen osallisen yrityksen edellisen tilikauden liikevaihdosta, jos ne tahallaan tai tuottamuksesta:

3 – EYVL 1962, 13, s. 204.

(a) rikkovat perustamissopimuksen [81] artiklan 1 kohtaa tai [82] artiklaa; – –

– –

Sakon suuruutta määrättäessä on otettava huomioon rikkomuksen vakavuuden lisäksi sen kesto.

– –”

EY 81 artiklan 1 kohdan vastaisesti monitahoisen ja jatketun sopimuksen ja harjoittivat sen nojalla seuraavanlaista sopimuksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelyihin perustuvaa toimintaa:

– BPB:n ja Knaufin edustajat tapasivat Lontoossa vuonna 1992 ja ilmaisivat yhteisen toiveensa vakauttaa Saksan alueen (jäljempänä Saksan markkinat), Yhdistyneen kuningaskunnan alueen (jäljempänä Yhdistyneen kuningaskunnan markkinat), Ranskan alueen (jäljempänä Ranskan markkinat) sekä Alankomaiden, Belgian ja Luxemburgin alueen (jäljempänä Benelux-maiden markkinat) markkinat.

B *Riidanalainen päätös*

3. Komissio teki riidanalaisen päätöksen 27.11.2002. Se totesi päätöksessään, että BPB plc (jäljempänä BPB), Knauf-konserni (jäljempänä Knauf), Lafarge ja Gyproc Benelux NV (jäljempänä Gyproc) ovat rikkoneet EY 81 artiklan 1 kohtaa osallistumalla sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin kipsilevyalalla.[4] Komissio katsoi, että BPB, Knauf, Lafarge ja Gyproc olivat tehneet EY:n perustamissopimuksen

– BPB:n ja Knaufin edustajilla oli vuodesta 1992 lähtien käytössä tietojenvaihtojärjestelyjä, joihin myös Lafarge ja myöhemmin Gyproc liittyivät ja joiden avulla yritykset tiedottivat toisilleen myyntiluvuistaan Saksan, Yhdistyneen kuningaskunnan, Ranskan ja Benelux-maiden kipsilevymarkkinoilla.

– BPB:n, Knaufin ja Lafargen edustajat tiedottivat toisilleen toistuvasti etukäteen Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla toteutettavista hinnankorotuksista.

4 – Ks. riidanalaisen päätöksen 1 artikla.

– BPB:n, Knaufin, Lafargen ja Gyprocin edustajat tapasivat Versailles'ssa vuonna 1996, Brysselissä vuonna 1997 ja Haagissa vuonna 1998 keskustellakseen Saksan markkinoiden muista poikkeavasta kehityksestä. Tavoitteena oli jakaa tai ainakin vakauttaa Saksan markkinat.

– BPB:n, Knaufin, Lafargen ja Gyprocin edustajat tiedottivat toisilleen ja sopivat useaan otteeseen Saksan markkinoilla toteutettavista hinnankorotuksista vuosina 1996–1998.

4. Rikkomisen kesto oli seuraavanlainen:

– ”BPB PLC: ainakin 31 päivästä maaliskuuta 1992 25 päivään marraskuuta 1998

– Knauf: ainakin 31 päivästä maaliskuuta 1992 25 päivään marraskuuta 1998

– Société Lafarge SA: ainakin 31 päivästä elokuuta 1992 25 päivään marraskuuta 1998

– Gyproc Benelux NV: ainakin 6 päivästä kesäkuuta 1996 25 päivään marraskuuta 1998. [5]

5 – Riidanalaisen päätöksen 1 artikla.”

5. Kun otettiin huomioon toiminnan luonne, sen konkreettinen vaikutus kipsilevymarkkinoihin, jotka olivat luonteeltaan voimakkaasti keskittyneet ja oligopolistiset, sekä sen kohdistuminen Euroopan yhteisön neljään suurimpaan markkina-alueeseen, komissio katsoi, että yritykset, joille riidanalainen päätös oli osoitettu, olivat syyllistyneet EY 81 artiklan 1 kohdan erittäin vakavaan rikkomiseen. Komissio määräsi kyseisille yrityksille eri suuruisia seuraamuksia ottaakseen huomioon sen, kuinka paljon todellista taloudellista valtaa niillä oli aiheuttaa vakavaa haittaa kilpailulle, ja määrätäkseen kullekin yritykselle sakon, joka oli riittävän suuri, jotta sillä olisi ehkäisevä vaikutus. Erityisesti rikkomiseen osallistuneiden yritysten suurten kokoerojen vuoksi komissio vahvisti sakkojen perusmäärät rikkomisen vakavuuden perusteella seuraavasti:

– ”BPB: 80 miljoonaa euroa,

– Knauf Westdeutsche Gipswerke: 52 miljoonaa euroa,

– Lafarge: 52 miljoonaa euroa,

– Gyproc: 8 miljoonaa euroa. [6]

6 – Ks. riidanalaisen päätöksen 549 perustelukappale. Komissio otti lähtökohdaksi yritysten markkinaosuudet, jotka perustuivat tuotteen myyntiin neljillä yhteisön päämarkkinoilla (riidanalaisen päätöksen 546 perustelukappale).”

6. Lisäksi Lafargen sakkojen perusmäärää korotettiin 100 prosentilla, jotta sakoilla olisi riittävän suuri ehkäisevä vaikutus ja jotta ne olisivat oikeassa suhteessa kyseisen yrityksen suureen kokoon ja varoihin, jolloin sakkojen perusmääräksi tuli 104 miljoonaa euroa. Komissio katsoi, että rikkominen oli ollut pitkäaikaista (yli 5 vuotta) Knaufin, BPB:n ja Lafargen osalta ja keskipitkän ajan kestävää (1–5 vuotta) Gyprocin osalta, ja korotti näin ollen BPB:lle ja Knauf Westdeutsche Gipswerkelle määrättyä sakon perusmäärää 65 prosentilla, Lafargen sakon perusmäärää 60 prosentilla ja Gyprocin sakon perusmäärää 20 prosentilla. Raskauttavien seikkojen osalta komissio totesi, että se oli jo aiemmin määrännyt BPB:lle sakkoja kartelliasioissa komission päätöksessä 94/601/EY [7] ja Lafargelle komission päätöksessä 94/815/EY. [8]

7. Komissio totesi muun muassa, että se oli aiemmin tehnyt päätöksen sakkojen määräämisestä Lafargelle (tuolloin Lafarge Coppée SA) osallistumisesta sementtialan laittomaan kartelliin. Lafarge osallistui aktiivisesti kipsilevyalan yhteistoimintajärjestelyihin vielä senkin jälkeen, kun edellä mainittu päätös oli saatettu sille tiedoksi. Se, että Lafarge jatkoi samankaltaista toimintaa eri alalla kuin se, jota ensimmäinen sakkopäätös koski, osoitti komission mukaan, että ensimmäisessä asiassa määrätyt seuraamukset eivät saaneet yritystä muuttamaan toimintatapojaan, mitä komissio piti raskauttavana seikkana.

8. Näin ollen komissio korotti BPB:n ja Lafargen sakon perusmäärää 50 prosentilla.

9. Lieventävien seikkojen vuoksi Gyprocin sakon perusmäärää alennettiin 25 prosentilla. Sakkojen määräämättä jättämistä tai lieventämistä kartelliasioissa koskevan komission tiedonannon mukaisesti komissio alensi BPB:n sakkoja 30 prosentilla ja Gyprocin sakkoja 40 prosentilla. [9] Seuraaville yrityksille määrättiin näin ollen seuraavat sakot:

– ”BPB PLC: 138,6 miljoonaa euroa,

7 – EY:n perustamissopimuksen [81] artiklan soveltamisesta 13.7.1994 tehty päätös (IV/C/33.833 – Kartonki; EYVL 1994, L 243, s. 1), jossa määrättiin 1 750 000 ecun sakko. Asiassa T-311/94, BPB vastaan komissio, 14.5.1998 antamassaan tuomiossa (Kok., s. II-1129) ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin alensi sakon 750 000 ecuun.

8 – EY:n perustamissopimuksen [81] artiklan soveltamisesta 30.11.1994 tehty päätös (asiat IV/33.126 ja 33.322 – Sementti; EYVL 1994, L 343, s. 1), jossa määrättiin 22 872 000 ecun sakko. Yhdistetyissä asioissa T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, Cimenteries CBR ym. v. komissio, 15.3.2000 antamassaan tuomiossa (Kok., s. II-491) ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin alensi sakon 14 248 000 euroon (ks. asia T-43/95).

9 – EYVL 1996, C 207, s. 4.

– Gebrüder Knauf Westdeutsche Gipswerke KG: 85,8 miljoonaa euroa,

– Société Lafarge SA: 249,6 miljoonaa euroa,

– Gyproc Benelux NV: 4,32 miljoonaa euroa. [10]

C Asian käsittely ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa

10. Lafarge nosti kanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 14.2.2003 toimittamallaan kannekirjelmällä, jossa se vaati muun muassa riidanalaisen päätöksen kumoamista ja toissijaisesti tällä päätöksellä määrätyn sakon kumoamista tai sakon määrän alentamista. Kanteensa tueksi Lafarge esitti kuusi kanneperustetta. Ensimmäinen kanneperuste koskee puolustautumisoikeuksien loukkaamista. Toisena Lafargen kanneperusteena ovat yhtäältä EY 81 artiklan 1 kohdan rikkominen ja toisaalta ilmeiset arviointivirheet. Kolmantena kanneperusteena on EY 81 artiklan 1 kohdan rikkominen siltä osin kuin riidanalaisessa päätöksessä todettiin, että rikkominen oli ollut yhtenä kokonaisuutena pidettävää ja jatkettua ja että Lafarge oli osallistunut siihen. Neljäntenä kanneperusteena on asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan rikkominen sakon määrän laskennassa käytetyn liikevaihdon osalta. Viidentenä kanneperusteena on riidanalaisen päätöksen lainvastaisuus siltä osin kuin siinä on määrätty Lafargelle yhteinen sakko erillisistä rikkomisista. Kuudentena kanneperusteena on asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan rikkominen sekä yleisten periaatteiden loukkaaminen sakon laskennassa.

11. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin antoi 8.7.2008 tuomionsa, jossa se hylkäsi Lafargen nostaman kanteen. Lafarge velvoitettiin vastaamaan omista oikeudenkäyntikuluistaan sekä korvaamaan komissiolle aiheutuneet oikeudenkäyntikulut. Tässä valituksessa Lafarge riitauttaa ne valituksenalaisen tuomion osat, jotka koskevat sen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esittämiä toista, kolmatta ja kuudetta kanneperustetta.

III Muutoksenhakumenettely

12. Lafarge toimitti valituksen valituksenalaisesta tuomiosta 22.9.2008. Lafarge on vaatinut, että yhteisöjen tuomioistuin

– kumoaa valituksenalaisen tuomion

– hyväksyy Lafargen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esittämät vaatimukset ja näin ollen kumoaa riidanalaisen päätöksen siltä osin kuin siinä määrättiin Lafargelle sakko

10 – Ks. riidanalaisen päätöksen 3 artikla.”

– toissijaisesti kumoaa valituksenalaisen tuomion osittain

– hyväksyy Lafargen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esittämät vaatimukset ja näin ollen alentaa komission riidanalaisessa päätöksessä Lafargelle määräämän sakon määrää

– velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

13. Komissio on vaatinut, että yhteisöjen tuomioistuin

– hylkää valituksen

– velvoittaa valittajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

14. Istunto pidettiin 22.10.2009.

15. Valittaja vetoaa kuuteen valitusperusteeseen. Ensimmäisessä ja ensisijaisessa valitusperusteessaan valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vääristellyt tosiseikkoja siltä osin kuin se järjestelmällisesti viittasi useiden rikkomisten muodostamaan kokonaisuuteen arvioidessaan, että komissio oli pystynyt pätevästi osoittamaan rikkomisten olemassaolon. Toisessa ja liitännäisessä valitusperusteessaan valittaja väittää, että todistustaakkaa koskevia sääntöjä, syyttömyysolettamaa koskevaa periaatetta ja siitä seuraavaa periaatetta in dubio pro reo on loukattu, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että komissio oli osoittanut valittajan osallistuneen yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 alkaen. Kolmannessa ja liitännäisessä valitusperusteessaan valittaja väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laiminlyöneen perusteluvelvollisuutta ja loukanneen yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, kun se katsoi komission todenneen pätevästi valittajan syyllistyneen yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 alkaen. Neljännessä ja liitännäisessä valitusperusteessaan valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin loukkasi suhteellisuusperiaatetta ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta määrittäessään sakon laskentapohjan. Viidennessä ja liitännäisessä valitusperusteessaan valittaja moittii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että se teki useita oikeudellisia virheitä ja laiminlöi perusteluvelvollisuuttaan katsoessaan, että komissio menetteli perustellusti korottaessaan valittajalle määrättyä sakkoa rikkomisen uusimisen perusteella. Kuudennessa ja liitännäisessä valitusperusteessaan valittaja väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehneen oikeudellisen virheen katsoessaan, että komissio menetteli perustellusti korottaessaan sakon laskentapohjaa ehkäisevän vaikutuksen vuoksi.

IV Ensimmäinen valitusperuste: Tosiseikkojen ottaminen huomioon vääristyneellä tavalla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa

A *Valituksenalainen tuomio*

16. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esittämässään toisessa

kanneperusteessa, jonka otsikkona on ”EY 81 artiklan 1 kohdan rikkominen ja ilmeiset arviointivirheet”, Lafarge väitti, että Lontoon vuoden 1992 kokous, tietojen vaihto, erityisesti Yhdistynyttä kuningaskuntaa koskevien tietojen vaihto, Yhdistyneessä kuningaskunnassa toteutetut hinnankorotukset, Saksan markkinoiden vakauttaminen ja Saksassa toteutetut hinnankorotukset eivät muodosta EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua kilpailusääntöjen rikkomista. Tässä valituksessa valittaja ei riitauta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointia Lontoon kokouksen osalta. Tältä osin riittää, kun todetaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arvioineen, ettei Lafarge ollut osallistunut kyseiseen kokoukseen, kuten valituksenalaisen tuomion 212 kohdasta ilmenee.

17. Tietojenvaihdon osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että se seikka, että Lafarge tiesi tai sen olisi pitänyt tietää, että myyntimääriä koskevien tietojen vaihdon tavoitteena oli markkinoiden seuranta sen tietämiseksi, oliko hintasota päättynyt ja pysyttelivätkö markkinaosuudet suhteellisen vakaina, oli osoitettu oikeudellisesti riittävällä tavalla objektiivisten ja yhtäpitävien aihetodisteiden kokonaisuuden perusteella. [11]

18. Erityisesti Yhdistynyttä kuningaskuntaa koskevien tietojen vaihdon osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi, että komissio oli osoittanut oikeudellisesti riittävällä tavalla Lafargen osallistuneen tietojenvaihtoon myyntimääristä Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla. [12] Yhdistyneessä kuningaskunnassa ennen syyskuun 7. päivää 1996 toteutettujen hinnankorotusten osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi lisäksi valituksenalaisen tuomion 316 kohdassa, että komissio ei ollut löytänyt mitään asiakirjatodistetta kyseisten yritysten välisestä yhteydenpidosta. Seuraavaksi tuomioistuin arvioi valituksenalaisen tuomion 319–323 kohdassa, että kyseisenä ajanjaksona hinnankorotusilmoitukset olivat neljässä tapauksessa lähes samanaikaisia. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi näin ollen muun muassa, että ”vaikka eri hinnankorotusilmoitusten välillä kuluneet ajat ovat käsiteltävänä olevassa asiassa saattaneet mahdollistaa sen, että yritykset ovat saaneet niistä tiedon markkinoilta tulevien tietojen perusteella, ja vaikka nämä korotukset eivät aina ole olleet täsmälleen yhtä suuria, se seikka, että hinnankorotusilmoitukset olivat lähes samanaikaisia ja ilmoitetut hinnat yhdenmukaisia, muodostaa vahvan näytön näitä ilmoituksia edeltäneestä yhdenmukaistetusta menettelytavasta, koska nämä korotukset liittyivät asiayhteyteen, jolle oli ominaista se komission riidanalaisessa päätöksessä toteama seikka, että kantaja ja Knauf olivat sopineet vuoden 1992 alussa pidetyssä Lontoon kokouksessa hintasodan lopettamisesta neljällä eurooppalaisella markkina-alueella ja että Lafarge oli liittynyt järjestelmään viimeistään elokuun lopussa 1992”. [13] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi 7.9.1996 jälkeisen ajanjakson osalta, että kilpailijoiden välinen yhteydenpito Yhdistyneessä kuningaskunnassa toteutettavista hinnankorotuksista oli osoitettu asiakirjatodistein. [14]

11 – Ks. valituksenalaisen tuomion 282 kohta.

12 – Ks. valituksenalaisen tuomion 301 kohta.

13 – Valituksenalaisen tuomion 324 kohta. Ks. myös valituksenalaisen tuomion 325 kohdan perustelut.

14 – Ks. valituksenalaisen tuomion 326 kohta.

19. Saksan markkinoiden vakauttamisen osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi valituksenalaisen tuomion 402 kohdassa, että ”asian yleisen asiayhteyden valossa” ja riidattomien tosiseikkojen perusteella komissio on näyttänyt oikeudellisesti riittävällä tavalla toteen, että vaikka kyseessä olevat yritykset eivät olleetkaan kyenneet tekemään erityistä sopimusta Saksan markkinoiden jakamisesta keskenään, ne olivat ilmaisseet yhteisen tahtonsa käyttäytyä markkinoilla tietyllä tavalla, toisin sanoen rajoittaa kilpailua vakauttamalla kyseiset markkinat.

20. Saksassa toteutettujen hinnankorotusten osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutki todisteet, jotka koskivat kilpailijoiden välisen yhteydenpidon ja yhteistyön olemassaoloa. Valituksenalaisen tuomion 426 kohdassa tuomioistuin totesi, että kyseisten yritysten välistä yhteydenpitoa on tarkasteltava asianomaisen ajankohdan asiayhteydessä, jolle oli ominaista joukko sellaisia kilpailunvastaisia ilmenemismuotoja, jotka olivat osoituksena kilpailijoiden yhteisestä tahdosta vakauttaa kipsilevyjen markkinat neljällä suurella eurooppalaisella markkina-alueella, joihin Saksan markkinat kuuluivat. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi myös, että vaikka komission löytämän yksittäisen asiakirjan sisältö ei voi yksiselitteisesti paljastaa kilpailunvastaisen käyttäytymisen olemassaoloa, tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, että tätä asiakirjaa voidaan tulkita siten, että se on vahvistus tällaisen tahdon olemassaolosta silloin, kun se kuuluu sellaisten muiden asiakirjojen joukkoon, jotka sisältävät luotettavia todisteita samaan aikaan tapahtuneiden ja samankaltaisten kilpailunvastaisten menettelyjen olemassaolosta. Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin otti huomioon joukon asiakirjoja todetessaan, että Lafarge oli pitänyt suoraa yhteyttä kilpailijoihinsa Saksan markkinoilla toteutettavien hinnankorotusten osalta ja että hinnankorotusten täytäntöönpanossa oli noudatettu yhdenmukaistettua menettelytapaa.

B *Asianosaisten lausumat ja arviointi*

21. Valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin otti tosiseikat vääristyneellä tavalla huomioon siltä osin kuin se järjestelmällisesti viittasi useiden rikkomisten muodostamaan kokonaisuuteen katsoessaan, että komissio oli pätevästi osoittanut rikkomisten olemassaolon. Valittaja katsoo siis, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin turvautui valituksenalaisessa tuomiossa kehäpäätelmään viitatessaan rikkomisten yleiseen asiayhteyteen niiden rikkomisten olemassaolon osoittamiseksi, jotka ovat väitetyn rikkomisten yleisen asiayhteyden perustana. Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi järjestelmällisesti, että kilpailun vastainen tosiseikkojen tulkinta oli todennäköisempi kuin Lafargen esittämät vaihtoehtoiset selitykset. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi toisin sanoen, että tietojenvaihdon kilpailunvastainen tavoite (valituksenalaisen tuomion 270 ja 271 kohta) sekä erityisesti Yhdistynyttä kuningaskuntaa koskevien tietojen vaihto (valituksenalaisen tuomion 303 kohta), Yhdistyneessä kuningaskunnassa (valituksenalaisen tuomion 324 kohta) ja Saksassa (valituksenalaisen tuomion 402 kohta) toteutettuja hinnankorotuksia koskevan yhdenmukaistetun menettelytavan olemassaolo ja Saksan markkinoiden vakauttamista koskevan sopimuksen olemassaolo (valituksenalaisen tuomion 430 kohta) oli osoitettu rikkomisen yleisen asiayhteyden perusteella, vaikka kyseisen asiayhteyden olemassaoloa ei ollut

osoitettu todisteiden perusteella vaan rikkomista merkitsevän toiminnan perusteella, joka määriteltiin sellaiseksi ainoastaan kyseisen yleisen asiayhteyden perusteella. Tässä suhteessa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin otti sille esitetyt tosiseikat huomioon vääristyneellä tavalla.

22. On muistettava, että unionin tuomioistuimella ei ole toimivaltaa määrittää asian tosiseikastoa eikä lähtökohtaisesti myöskään arvioida sitä selvitystä, johon unionin yleinen tuomioistuin on asian tosiseikastoa määrittäessään tukeutunut. Silloin, kun tämä selvitys on saatu asianmukaisesti ja todistustaakkaa sekä asian selvittämistä koskevia menettelysääntöjä ja yleisiä oikeusperiaatteita on noudatettu, ainoastaan unionin yleisen tuomioistuimen tehtävänä on ollut arvioida sille esitetyn selvityksen näyttöarvoa. Lukuun ottamatta sitä tapausta, että tuomioistuimelle esitetty selvitys on otettu huomioon vääristyneellä tavalla, tämä arviointi ei näin ollen ole sellainen oikeuskysymys, että se sinänsä kuuluisi unionin tuomioistuimen harjoittaman valvonnan piiriin. [15]

23. Unionin yleiselle tuomioistuimelle esitettyjen tosiseikkojen ja selvityksen vääristyneellä tavalla huomioon ottamisen on ilmettävä toimitetusta asiakirja-aineistosta selvästi ilman, että on tarpeen ryhtyä uudelleen arvioimaan tätä tosiseikastoa ja selvitystä. [16] Lisäksi valittajan, joka väittää unionin yleisen tuomioistuimen ottaneen selvitysaineiston huomioon vääristyneellä tavalla, on ilmoitettava täsmällisesti ne seikat, jotka se katsoo ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ottaneen huomioon vääristyneellä tavalla, ja näytettävä toteen ne arviointivirheet, joiden takia unionin yleinen tuomioistuin on valittajan mukaan päätynyt niiden ottamiseen huomioon vääristyneellä tavalla. [17]

24. Mielestäni valittaja on tässä valitusperusteessaan väittänyt yleisellä tasolla, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ottanut tosiseikaston huomioon vääristyneellä tavalla, ja ilmoittanut yksityiskohtaisesti sen selvitysaineiston, jonka se katsoo ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ottaneen huomioon vääristyneellä tavalla.

25. Valittaja ei kuitenkaan ole ilmoittanut täsmällisesti niitä arviointivirheitä, joiden takia ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on sen mukaan päätynyt ottamaan selvitysaineiston huomioon vääristyneellä tavalla, lukuun ottamatta Rigipsin tiloista löydettyä lokakuussa 1994 päivättyä sisäistä muistiota, johon viitataan valituksenalaisen tuomion 430 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen Saksassa toteutettuja hinnankorotuksia koskevan arvion yhteydessä. Valittaja ei siis ole valituksenalaisen tuomion 430 kohdan sisällön tiettyä osaa lukuun ottamatta yksilöinyt mitään aineellista virhettä siinä, miten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tulkinnut käsiteltävinään olleita asiakirjoja. Näin ollen mielestäni valittaja

15 – Ks. esim. asia C-551/03 P, General Motors v. komissio, tuomio 6.4.2006 (Kok., s. I-3173, 52 kohta); asia C-266/06 P, Evonik Degussa v. komissio, tuomio 22.5.2008 (Kok., s. I-81, 73 kohta) sekä yhdistetyt asiat C-101/07 P ja C-110/07 P, Coop de France bétail et viande ym. v. komissio, tuomio 18.12.2008 (Kok., s. I-10193, 59 kohta).

16 – Ks. esim. edellä alaviitteessä 15 mainittu asia Evonik Degussa v. komissio, tuomion 74 kohta sekä edellä alaviitteessä 15 mainitut yhdistetyt asiat Coop de France bétail et viande ym. v. komissio, tuomion 60 kohta.

17 – Yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomio 7.1.2004 (Kok., s. I-123, 50 kohta).

väittäessään, että tosiseikasto on otettu huomioon vääristyneellä tavalla, pyrkiikin itse asiassa saamaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arvioimaan selvitysaineiston uudelleen. Tämä ei selvästikään kuulu unionin tuomioistuimen muutoksenhakumenettelyn piiriin.

26. Lokakuussa 1994 päivätyn muistion osalta valittaja väittää, että mikään kyseisessä muistiossa ei tue arviota kilpailijoiden välisestä yhteydenpidosta. Ensimmäisessä oikeusasteessa Lafarge riitautti sen seikan, että muistio osoitti helmikuussa 1995 toteutettua hinnankorotusta koskevan tuottajien välisen yhteydenpidon olemassaolon. Lafargen mukaan muistion tekijä sai markkinoilta tietonsa Knaufin suunnittelemasta hinnankorotusilmoituksesta. [18]

27. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi valituksenalaisen tuomion 430 kohdassa, että vaikka Lafarge väittikin muistion tekijän saaneen markkinoilta tietonsa Knaufin suunnittelemasta hinnankorotuksesta, ”komission tästä muistiosta esittämä tulkinta on vakuuttavampi, kun otetaan huomioon muut asiakirja-aineiston seikat, jotka todistavat, että asianomaisena ajankohtana kyseiset yritykset noudattivat yhdenmukaistettua menettelytapaa. Komissio katsoo oikein, että tästä muistiosta ilmenee kilpailijoiden strategian tuntemus ja että se todistaa niiden välisestä yhteydenpidosta. Esitettyään tiivistelmän markkinatilanteesta tämän muistion laatija selittää, että Gyprocin myyntijohtaja oli valittanut, että hänen yrityksensä oli menettänyt markkinaosuuksiaan ja aikoi hankkia ne takaisin. Muistiossa suunniteltiin myös hintojen jäädyttämistä siinä mainitulle tasolle ja hinnankorotuksen toteuttamista 1.2.1995 lukien. Viimeksi mainittu toteamus on erittäin paljastava. Jos tuottajat olisivat lähettäneet yksipuolisesti hinnankorotuksia koskevat ilmoitukset ja jos toiset tuottajat olisivat vain seuranneet näitä hinnankorotuksia, BPB ei olisi voinut lokakuussa 1994 tietää, että helmikuun 1. päiväksi 1995 oli suunniteltu hinnankorotus, kun otetaan huomioon se, että Knauf ilmoitti tästä hinnankorotuksesta vasta marraskuussa 1994”.

28. Valituksenalaisesta tuomiosta käy ilmi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei tutkinut kyseistä muistiota erikseen. Sen sijaan muistio tutkittiin yhdessä asiakirja-aineiston muiden asiakirjojen kanssa. Valituksenalaisesta tuomiosta käy siis ilmi, että lokakuussa 1994 päivätyn muistion todellinen merkitys tarkentui muiden asiakirja-aineiston asiakirjojen perusteella. Tältä osin muita asiakirjoja, jotka otettiin huomioon osoitettaessa, että asianomaisena ajankohtana kyseiset yritykset noudattivat yhdenmukaistettua menettelytapaa, olivat ensinnäkin Knaufin lausunto, jonka mukaan vakiintuneena pitkäaikaisena käytäntönä oli hinnankorotusilmoitusten ja hinnastojen lähettäminen suoraan kilpailijoille samaan aikaan kuin asiakkaillekin (valituksenalaisen tuomion 430 kohta), toiseksi komission tutkinnan aikana BPB:n ja Lafargen tiloista löydetyt useat kopiot kilpailijoiden hinnankorotusilmoituksista

18 – Valituksenalaisen tuomion 429 kohta.

(valituksenalaisen tuomion 430 kohta) sekä kolmanneksi se seikka, että 1.2.1995 toteutettiin hinnankorotus (valituksenalaisen tuomion 430 kohta).

29. Valittaja ei ole kiistänyt näitä lisäperusteita.

30. Katson, että kun otetaan huomioon kyseiset kiistattomat lisäseikat sekä yhteisöjen tuomioistuimen yhdistetyissä asioissa Aalborg Portland ym. vastaan komissio antama tuomio, [19] valittaja ei ole näyttänyt toteen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi ottanut lokakuussa 1994 päivätyn muistion huomioon selvästi vääristyneellä tavalla.

31. Katson näin ollen, että ensimmäinen valitusperuste on osittain jätettävä tutkimatta ja osittain hylättävä perusteettomana.

19 – Edellä alaviitteessä 17 mainitut yhdistetyt asiat. Tuomion 55–57 kohdassa yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että koska kilpailunvastaisiin menettelytapoihin ja sopimuksiin osallistumista koskeva kielto sekä seuraamukset, joita sääntöjen rikkojille saattaa aiheutua, ovat hyvin tiedossa, on tavanomaista, että näihin menettelytapoihin ja sopimuksiin liittyvät toimenpiteet toteutetaan vaivihkaa, että kokoukset pidetään salassa, useimmiten kolmannessa maassa, ja että niihin liittyvien asiakirjojen määrä pidetään mahdollisimman vähäisenä. Vaikka komissio löytäisikin asiakirjoja, jotka osoittavat nimenomaisesti taloudellisten toimijoiden välisen lainvastaisen yhteydenpidon, kuten esimerkiksi kokouksen pöytäkirjat, nämä ovat normaalisti vain hajanaisia ja vähäisiä, joten usein on välttämätöntä muodostaa kuva tietyistä yksityiskohdista päättelemällä. Useimmissa tapauksissa kilpailunvastaisen menettelytavan tai sopimuksen olemassaolo on pääteltävä tietyistä yhteensattumista ja indisioista, jotka yhdessä tarkasteltuina voivat muun johdonmukaisen selityksen puuttuessa olla osoitus kilpailusääntöjen rikkomisesta.

V Toinen valitusperuste: Todistustaakkaa koskevien sääntöjen rikkominen sekä syyttömyysolettamaa koskevan periaatteen ja siitä seuraavan periaatteen in dubio pro reo loukkaaminen, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että komissio oli osoittanut valittajan osallistuneen yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 lukien

A *Valituksenalainen tuomio*

32. Riidanalaisessa päätöksessä komissio oli katsonut Lafargen osallistuneen kyseessä olevaan kilpailusääntöjen rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 25. päivään marraskuuta 1998. Ensimmäisessä oikeusasteessa Lafarge väitti, että sen osallistuminen tiedonvaihtojärjestelyihin oli alkanut välttämättä kesäkuun 1993 jälkeen ja luultavasti vasta vuoden 1994 alussa. [20] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin otti huomioon useita BPB:n lausuntoja vahvistaessaan riidanalaisessa päätöksessä määritetyn Lafargen rikkomiseen osallistumisen keston. Tältä osin BPB totesi, että kokouksen jälkeen tietojenvaihtojärjestely ulotettiin Lafargeen. [21] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että BPB:n käyttämä sanamuoto ”kokouksen jälkeen” merkitsi, että Lafargen osallistumisen täytyi

20 – Ks. valituksenalaisen tuomion 494 kohta.

21 – Ks. riidanalaisen päätöksen 127 perustelukappale ja valituksenalaisen tuomion 503 kohta.

alkaa pian Lontoon kokouksen jälkeen. [22] Lisäksi BPB totesi väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa, että se oli järjestänyt tietojenvaihdon Lafargen kanssa vuoden 1992 puolivälissä. [23] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että BPB:n lausunnot olivat täsmällisempiä kuin Lafargen lausunnot. Lafarge tukeutui Lafargea edustavan N:n lausuntoon, jonka mukaan kyseisiä Euroopan markkina-alueita koskevien tietojen vakavan puutteen vuoksi Lafargen kilpailijat olivat ehdottaneet hänelle myyntimääriä koskevien yleisten tietojen vaihtoa. [24] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 508 kohdassa, että Lafarge ei ollut ilmoittanut täsmällistä päivämäärää eikä yksityiskohtaisia tietoja olosuhteista, joissa se osallistui tähän tietojenvaihtoon, eikä varsinkaan tietojenvaihtoa välttämättä edeltäneestä yhteydenpidosta, jossa määritettiin tietojenvaihdon perusedellytykset, erityisesti sen tarkoitus, osallistuvat tahot sekä tietojenvaihdon tiheys. [25] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi myös, että BPB:n lausuntojen todenperäisyyttä tukee se seikka, että Lafargen markkinaosuus Euroopan suurimmilla markkina-alueilla ilmoitetaan [BPB:n edustajan D:n] taulukoissa absoluuttisina lukuina ja prosenttiosuuksina vuodesta 1991 lukien. [26]

B *Asianosaisten lausumat*

33. Valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin rikkoi todistustaakkaa koskevia sääntöjä ja loukkasi syyttömyysolettamaa koskevaa periaatetta ja siitä seuraavaa periaatetta in dubio pro reo, kun tuomioistuin katsoi, että komissio oli osoittanut valittajan osallistuneen yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 lukien. Valittaja muistuttaa, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti yhteisöjen tuomioistuimella on toimivalta tutkia, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tapahtunut oikeudenkäyntivirheitä, jotka ovat valittajan edun vastaisia, ja yhteisöjen tuomioistuimen on varmistettava, että yhteisön oikeuden yleisiä periaatteita ja todistustaakkaa ja asian selvittämistä koskevia menettelysääntöjä on noudatettu. [27] Valittaja totesi myös, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti komission on esitettävä selvitys kilpailusääntöjen rikkomisesta ja rikkomisen kestosta. [28] Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että komissio oli pätevästi osoittanut valittajan osallistuneen rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 lukien, huolimatta BPB:n ristiriitaisista ja epätäsmällisistä lausunnoista, sillä valittaja ei ole ilmoittanut osallistumisensa täsmällistä alkamispäivämäärää eikä olosuhteita, jotka saivat sen osallistumaan tähän kilpailunvastaiseen tietojenvaihtoon.

22 – Ks. valituksenalaisen tuomion 503 ja 504 kohta.

23 – Ks. valituksenalaisen tuomion 506 kohta.

24 – Ks. valituksenalaisen tuomion 507 kohta.

25 – Ks. myös valituksenalaisen tuomion 510 kohta.

26 – Ks. valituksenalaisen tuomion 512 kohta.

27 – Asia C-19/95 P, San Marco v. komissio, määräys 17.9.1996 (Kok., s. I-4435, 40 kohta) ja asia C-185/95 P, Baustahlgewebe v. komissio, tuomio 17.12.1998 (Kok., s. I-8417, 19 kohta).

28 – Asia T-43/92, Dunlop Slazenger International v. komissio, tuomio 7.7.1994 (Kok., s. II-441, 79 kohta) ja asia C-49/92 P, komissio v. Anic Partecipazioni, tuomio 8.7.1999 (Kok., s. I-4125, 86 kohta).

34. Komissio katsoo, että tämä valitusperuste on hylättävä.

C *Arviointi*

35. Yhteisöjen tuomioistuin on todennut yhdistetyissä asioissa Aalborg Portland ym. vastaan komissio antamassaan tuomiossa, että osapuolen tai viranomaisen, joka väittää kilpailusääntöjä rikotun, tehtävänä on todistaa rikkominen tapahtuneeksi, ja yrityksen tai yritysten yhteenliittymän, joka vetoaa oikeuteen puolustautua rikkomisväitettä vastaan, tehtävänä on osoittaa, että edellytykset tällaisen puolustautumisen soveltamiselle täyttyvät, joten kyseisen viranomaisen on tällöin turvauduttava muihin todisteisiin. Vaikka lakiin perustuva todistustaakka kuuluu näiden periaatteiden mukaan joko yhtäältä komissiolle tai toisaalta asianomaiselle yritykselle tai yhteenliittymälle, tosiseikat, joihin osapuoli vetoaa, voivat olla sellaisia, että ne velvoittavat toisen osapuolen esittämään selityksen tai perustelun, jonka puuttuessa voidaan päätellä, että todistustaakka on täytetty. [29]

36. Valituksenalaisesta tuomiosta käy ilmi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi komission pätevästi osoittaneen, että BPB oli viimeistään elokuun lopussa 1992 tiedottanut Lafargelle BPB:n ja Knaufin välisestä tietojenvaihtoa koskevasta sopimuksesta ja että Lafarge liittyi tuolloin mukaan tähän tietojenvaihtoon. [30] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin perusti tämän toteamuksensa erityisesti useisiin BPB:n lausuntoihin sekä siihen seikkaan, että Lafargen markkinaosuus Euroopan suurimmilla markkina-alueilla esitettiin BPB:n hallussa olevissa taulukoissa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi myös, että Lafargen selitykset eivät tältä osin olleet vakuuttavia.

37. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei rikkonut todistustaakkaa koskevia sääntöjä eikä loukannut syyttömyysolettamaa koskevaa periaatetta ja siitä seuraavaa periaatetta in dubio pro reo, kun se totesi, että Lafarge ei ollut ilmoittanut muun muassa osallistumisensa täsmällistä alkamispäivämäärää ja että Lafarge olisi voinut itse parhaiten sen ilmoittaa. [31] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi ainoastaan, että vaikka Lafarge oli valituksenalaisen tuomion 494 kohdassa väittänyt liittyneensä mukaan tietojenvaihtoon välttämättä vuoden 1993 kesäkuun jälkeen ja todennäköisesti vuoden 1994 alussa, se ei ollut esittänyt tätä väitettään tukevia seikkoja.

38. Tästä seuraa mielestäni, että toinen valitusperuste on perusteeton ja se on hylättävä.

29 – Edellä alaviitteessä 17 mainitut yhdistetyt asiat, tuomion 78 ja 79 kohta.

30 – Ks. valituksenalaisen tuomion 515 kohta.

31 – Ks. valituksenalaisen tuomion 510 kohta.

VI Kolmas valitusperuste: Perusteluvelvollisuuden laiminlyöminen ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaaminen, johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin väitetysti syyllistyi, kun se totesi komission osoittaneen pätevästi, että valittaja oli syyllistynyt yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 lukien

A *Asianosaisten lausumat*

39. Valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei edes implisiittisesti käsitellyt sen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esittämää väitettä Lafargen epäyhdenvertaisesta kohtelusta Gyprociin verrattuna. Näin ollen valittaja katsoo, että valituksenalainen tuomio on puutteellisesti perusteltu. Valittaja katsoo, että kyseinen väite esitettiin sen osoittamiseksi, että valittaja ei ollut osallistunut yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 lukien.

40. Valituksenalaisen tuomion 500–518 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että todisteet, joihin komissio viittaa, erityisesti [D:n] taulukoihin sisältyvä viittaus Lafargen markkinaosuuteen sekä tietyt BPB:n lausunnot, osoittivat pätevästi Lafargen osallistuneen yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 lukien. Valittajan mukaan komissio itse katsoi, että nämä todisteet olivat Gyprocin osalta riittämättömät. Valittaja katsoo näin ollen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin loukkasi yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, kun se totesi niiden todisteiden, joihin komissio viittasi, osoittavan pätevästi Lafargen osallistumisen yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 lukien, vaikka samat todisteet katsottiin riittämättömiksi Gyprocin osalta.

41. Valittaja katsoo vastauksessaan, että tämä valitusperuste voidaan ottaa tutkittavaksi, koska valittaja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa nostamassaan kanteessa mainitsi useassa yhteydessä komission loukanneen yhdenvertaisen kohtelun periaatetta.

42. Komissio katsoo, että Lafarge ei esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kanneperustetta, jossa väitettiin yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukatun. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa nostamansa kanteen asianomaisessa osassa Lafarge ainoastaan väitti muun muassa, että ”komissio katsoi, että Gyprocin osallistuminen samoihin ilmenemismuotoihin ei riittänyt sen toteamiseksi, että Gyproc olisi liittynyt yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen”. Näin ollen komissio katsoo, että valituksenalaisen tuomion perustelut ovat riittävät. Gyproc ei myöskään komission mukaan ole samassa tilanteessa kuin Lafarge.

43. Lisäksi komissio väittää, että valittaja ei muutoksenhakuvaiheessa voi vedota syrjintäkiellon periaatteen loukkaamiseen

perustuvaan perusteeseen, jota ei esitetty ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Tämä peruste on siis jätettävä tutkimatta.

44. Siltä osin kuin on kyse valittajan vastauksessaan esittämästä väitteestä, jonka mukaan se viittasi ensimmäisessä oikeusasteessa nostamassaan kanteessa useaan otteeseen yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamiseen, komissio katsoo, että viittaukset esitettiin täysin eri osissa kannekirjelmää tueksi muille kanneperusteille, joista valittaja ei ole väittänyt, että niihin ei olisi vastattu valituksenalaisessa tuomiossa. Valittajan vastauksessaan esittämät väitteet muodostavat siis uuden perusteen, joka on jätettävä tutkimatta, koska valittaja ei väittänyt valituksessaan, että muut osat sen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa nostamasta kanteesta olisivat jääneet tutkimatta.

B *Arviointi*

45. Valittaja ilmoitti valituksessaan, että tässä valitusperusteessa kyseessä oleva valituksenalaisen tuomion osa [32] koskee kolmatta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tutkimaa kanneperustetta, jossa valittaja väitti, että EY 81 artiklan 1 kohtaa oli rikottu siltä osin kuin riidanalaisessa päätöksessä osoitettiin yhtenä kokonaisuutena pidettävä, monitahoinen ja jatkettu rikkominen ja todettiin Lafargen osallistuneen siihen. Kyseinen kanneperusteen osa koskee erityisesti Lafargen rikkomiseen osallistumisen kestoa.

46. Tämä valitusperuste voidaan mielestäni jakaa kahteen osaan. Ensinnäkin valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin laiminlöi riittävien perustelujen esittämistä koskevan velvollisuuden. Toiseksi valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin loukkasi yhdenvertaisen kohtelun periaatetta siltä osin kuin se totesi, että komissio on pätevästi osoittanut valittajan osallistuneen yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 lukien.

47. Sen väitteen osalta, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin laiminlöi velvollisuutensa esittää riittävät perustelut, kysymys tuomion perustelujen riittämättömyydestä tai ristiriitaisuudesta on oikeuskysymys, minkä vuoksi se voi sellaisenaan olla muutoksenhaun kohteena. [33]

48. Lisäksi kuuluu vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön, että unionin yleiselle

32 – Valittaja viittasi erityisesti valituksenalaisen tuomion 496 kohtaan.

33 – Ks. vastaavasti esim. asia C-401/96 P, Somaco v. komissio, tuomio 7.5.1998 (Kok., s. I-2587, 53 kohta) ja asia C-404/04 P, Technische Glaswerke Ilmenau v. komissio, tuomio 11.1.2007 (Kok., s. I-1, 90 kohta).

tuomioistuimelle asetetun velvollisuuden, jonka mukaan sen on perusteltava päätöksensä, ei voida katsoa edellyttävän sitä, että sen olisi vastattava yksityiskohtaisesti kaikkiin valittajan esittämiin väitteisiin varsinkaan silloin, kun nämä väitteet eivät ole riittävän selviä ja täsmällisiä. [34]

49. On myös palautettava mieleen, että perusteluvelvollisuus ei velvoita unionin yleistä tuomioistuinta esittämään selvitystä, jossa seurattaisiin tyhjentävästi ja kohta kohdalta kaikkia riidan asianosaisten esittämiä päätelmiä, ja että perustelut voivat siten olla implisiittisiä, kunhan asianosaiset saavat niiden avulla selville syyt, joiden vuoksi unionin yleinen tuomioistuin ei ole hyväksynyt asianosaisten väitteitä, ja unionin tuomioistuimella on käytettävissään riittävät tiedot, jotta se kykenee harjoittamaan laillisuusvalvontaansa. [35]

50. Kun valittaja väitti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa nostamassaan kanteessa, että ”komissio katsoi, että Gyprocin osallistuminen samoihin ilmenemismuotoihin [36] ei riittänyt sen toteamiseksi, että Gyproc olisi liittynyt yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen’, [37] valittaja esitti mielestäni selvän syrjintää koskevan viittauksen, johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella oli velvollisuus vastata. Vaikka Lafarge ei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käyttänyt kolmannessa kanneperusteessaan sanoja ’syrjintä” ja ”epäyhdenvertainen kohtelu”, katson, että Lafargen kannekirjelmän sanamuoto tämän kanneperusteen osalta oli riittävän selvä ja täsmällinen, jotta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin saattoi ymmärtää tämän kanneperusteen sisällön.

51. Katson, että ei ole epäilystäkään siitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tutkitun kolmannen kanneperusteen yhteydessä esitettiin syrjintää koskeva peruste. Katson sen vuoksi, että komission väitettä, jonka mukaan Lafarge ei esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kanneperustetta, jossa väitettiin yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukatun, ei voida hyväksyä.

52. Mielestäni ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei edes implisiittisesti käsitellyt syrjintää koskevaa kysymystä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esitetyn kolmannen kanneperusteen yhteydessä siitä huolimatta, että valituksenalaisen tuomion 496 kohdasta käy ilmi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin itse katsoi, että syrjintäkysymys muodosti olennaisen osan Lafargen ensimmäisen oikeusasteen

34 – Asia C-274/99 P, Connolly v. komissio, tuomio 6.3.2001 (Kok., s. I-1611, 121 kohta) ja asia C-197/99 P, Belgia v. komissio, tuomio 11.9.2003 (Kok., s. I-8461, 81 kohta).

35 – Ks. mm. edellä alaviitteessä 17 mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 372 kohta ja asia C-167/06 P, Komninou ym. v. komissio, tuomio 25.10.2007 (Kok., s. I-141*, 22 kohta).

36 – Toisin sanoen C:n taulukoissa ja tietyissä BPB:n lausunnoissa esitetyt viittaukset Lafargen markkinaosuuteen.

37 – Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa nostamassaan kanteessa Lafarge lainasi myös riidanalaisen päätöksen 413 kohtaa, jonka mukaan ’komissio korostaa, että tietyt tosiseikat osoittavat, että Gyproc osallistui kilpailunvastaiseksi luonnehdittavaan käyttäytymiseen ennen Versaillesin kokousta –– Tämän käyttäytymisen osalta komissio ei kuitenkaan pysty esittämään tarvittavia todisteita siitä, että Gyproc tiesi tai sen olisi pitänyt tietää, että se osallistui Lontoon sopimukseen neljää suurta markkina-aluetta koskevien tietojen vaihdosta [korkean tason edustajien] kesken.’

tuomioistuimessa esittämistä väitteistä. Mielestäni Lafarge otti syrjintää koskevan kysymyksen esille kyseenalaistaakseen sen selvitysaineiston todistusarvon, jonka perusteella komissio riidanalaisessa päätöksessä oli todennut Lafargen osallistuneen yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 lukien, koska Lafargen väitteen mukaan komissio katsoi saman selvitysaineiston riittämättömäksi perusteeksi tällaiselle toteamukselle Gyprocin osalta. Lisäksi syrjintäkiellon periaate on yhteisön oikeuden yleinen periaate, ja näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella oli mielestäni velvollisuus käsitellä Lafargen siltä osin esittämä kanneperuste, joka koski todisteita, joihin komissio riidanalaisessa päätöksessä viittasi osoittaessaan, että Lafarge oli osallistunut yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 lukien. [38]

53. Edellä olevasta seuraa, että valituksenalaisessa tuomiossa ei riittävästi käsitellä valittajan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa esittämää väitettä syrjinnästä ja rikkomisen kestosta. Erityisesti unionin tuomioistuin ei valituksenalaisen tuomion perusteella kykene harjoittamaan laillisuusvalvontaansa, joten tämän valitusperusteen ensimmäinen osa olisi mielestäni katsottava perustelluksi.

54. Tämän valitusperusteen toiseen osan osalta, joka perustuu yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamiseen, katson, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion on oltava riittävästi perusteltu, jotta unionin tuomioistuin pystyisi käsittelemään tuomion uudelleen. Tässä tapauksessa se, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole valituksenalaisessa tuomiossa esittänyt kolmannen tutkimansa kanneperusteen osalta minkäänlaisia perusteluja syrjintää koskevassa kysymyksessä, estää unionin tuomioistuinta päättämästä, loukattiinko tuomiossa tältä osin yhdenvertaisen kohtelun periaatetta.

55. Näin ollen katson, että edellä esitetyn valossa valituksenalainen tuomio on kumottava niiden päätelmien osalta, jotka koskevat valittajan osallistumista yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 lukien. Koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole antanut ratkaisua väitteestä, joka koskee syrjintää ja Lafargen yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun rikkomiseen osallistumisen kestoa, katson, että unionin tuomioistuin ei perussääntönsä 61 artiklan nojalla voi antaa asiassa lopullista tuomiota ja että unionin tuomioistuimen on palautettava tämä kysymys unionin yleisen tuomioistuimen käsiteltäväksi. [39]

38 – Mielestäni Lafarge vetosi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tosiasiallisesti menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaatteeseen, jonka mukaisesti samat todisteet on arvioitava samalla tavalla eri osapuolten osalta näiden ollessa samassa menettelyllisessä asemassa.

39 – Ks. analogisesti asia C-89/08 P, komissio v. Irlanti ym., tuomio 2.12.2009 (Kok., s. I-11245, 89 kohta); asia C-519/07 P, komissio v. Koninklijke FrieslandCampina, tuomio 17.9.2009 (Kok., s. I-8495, 106–109 kohta); yhdistetyt asiat C-83/01 P, C-93/01 P ja C-94/01 P, Chronopost ym. v. UFEX ym., tuomio 3.7.2003 (Kok., s. I-6993, 45 kohta) ja yhdistetyt asiat C-359/95 P ja C-379/95 P, komissio ja Ranska v. Ladbroke Racing, tuomio 11.11.1997 (Kok., s. I-6265, 39 kohta).

VII Neljäs valitusperuste: Suhteellisuusperiaatteen ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaaminen, johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin väitetysti syyllistyi määrittäessään sakon laskentapohjan

A *Asianosaisten lausumat*

56. Valittaja katsoo, että valituksenalaisessa tuomiossa loukattiin suhteellisuusperiaatetta ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta siten, että vahvistettiin komission määrittämä sakon laskentapohja, joka on kohtuuton suhteessa niille muille yrityksille, joille riidanalainen päätös on osoitettu, määritettyyn laskentapohjaan. Valittaja riitauttaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 634 kohdassa esittämän toteamuksen, jonka mukaan sakon määrä voidaan laskea riippumatta yritysten liikevaihdosta. Vaikka toteamus pitäisikin paikkansa, komissio itse luokitteli riidanalaisessa päätöksessä asianomaiset yritykset niiden markkinaosuuden perusteella. Koska komissio jakoi yritykset luokkiin niiden markkinaosuuden perusteella, komission ja näin ollen myös laillisuusvalvontaa harjoittavan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on siis asian Tokai Carbon ym. vastaan komissio [40] mukaisesti varmistettava, että toisaalta eri luokkien kynnysarvot ja toisaalta yrityksen markkinaosuus ja sen luokittelu jompaankumpaan luokkaan ovat oikeassa suhteessa toisiinsa.

57. Lafargelle määritetty laskentapohja oli 6,5 kertaa suurempi kuin Gyprocille määritetty laskentapohja, vaikka Lafargen markkinaosuus (24 % – luokittelu toiseen luokkaan) oli vain 3,4 kertaa Gyprocin markkinaosuuden suuruinen (7 % – luokittelu kolmanteen luokkaan). Lisäksi Lafargen markkinaosuus vuonna 1997 oli alle 81 prosenttia Knaufin markkinaosuudesta, mutta yritykset sijoitettiin silti samaan luokkaan ja sakon laskentapohjaksi määritettiin 52 miljoonaa euroa.

58. Valittaja väittää vastauksessaan, että tämä valitusperuste voidaan ottaa tutkittavaksi, koska kyseiset väitteet esitettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa.

59. Komissio väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei valituksenalaisen tuomion 634 kohdassa todennut, että sakon määrä voidaan laskea riippumatta yritysten liikevaihdosta. Komissio katsoo, että valittajan väite, jossa kiistetään komission

40 – Yhdistetyt asiat T-236/01, T-239/01, T-244/01–T-246/01, T-251/01 ja T-252/01, tuomio 29.4.2004 (Kok., s. II-1181).

mahdollisuus tai ainakin menetelmä yritysten luokittelemiseen, on jätettävä tutkimatta, koska sitä ei esitetty ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa.

B *Arviointi*

60. Komissio katsoo, että tämä väite on joka tapauksessa ilmeisen perusteeton. Asiassa SGL Carbon vastaan komissio [41] yhteisöjen tuomioistuin vahvisti, että kartellin jäsenet voidaan jakaa eri luokkiin sakon laskentapohjaa määritettäessä. Toisin kuin Lafarge väittää, komission ei tarvitse varmistaa, että kunkin yrityksen sakon laskentapohja on tarkasti suhteutettu sen markkinaosuuteen, jos komissio päättää luokitella yritykset niiden markkinaosuuksien perusteella. Koska yritysten markkinaosuudet eroavat väistämättä toisistaan, tämä vaatisi, että komissio perustaisi yhtä monta luokkaa kuin on sakotettavia yrityksiäkin, mikä kumoaisi luokittelun tarkoituksen. Komissio toteaa myös, että se päätti jakaa kyseiset yritykset kolmeen luokkaan niiden merkityksellisten vuoden 1997 markkinaosuuksien perusteella. Näin ollen BPB sijoitettiin ensimmäiseen luokkaan sillä perusteella, että sen markkinaosuus oli 42 prosenttia ja se oli suuren tuottajan asemassa. Knauf, jonka markkinaosuus oli 28 prosenttia, ja Lafarge, jonka markkinaosuus oli 24 prosenttia, sijoitettiin toiseen luokkaan. Gyproc sijoitettiin kolmanteen luokkaan, koska sen markkinaosuus oli 7 prosenttia ja se oli hyvin pieni toimija.

61. Mielestäni tämä valitusperuste on jätettävä tutkimatta ja hylättävä. Vaikka onkin totta, että valittaja kyseenalaisti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa sen seikan, että sille määrätyn sakon laskentapohjaksi määritettiin 52 miljoonaa euroa, Lafarge väitti, että sen taloudellinen asema ei mahdollistanut vaikuttamista Yhdistyneen kuningaskunnan ja Saksan markkinoihin. Lafarge ei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kiistänyt komission mahdollisuutta tai ainakaan menetelmää yritysten luokittelemiseen, kuten se on tässä valitusperusteessa tehnyt. Lisäksi valittaja ei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa väittänyt, että koska komissio päätti jakaa yritykset niiden markkinaosuuden mukaisiin luokkiin sakon laskentapohjan määrittämiseksi, komission velvollisuus oli varmistaa, että sakon laskentapohja olisi tarkasti suhteutettu kunkin yrityksen markkinaosuuteen.

62. Yhteisöjen tuomioistuimen asiassa SGL Carbon vastaan komissio [42] antaman tuomion

41 – Asia C-308/04 P, tuomio 29.6.2006 (Kok., s. I-5977, 52 ja 53 kohta).

42 – Edellä alaviitteessä 41 mainittu asia, tuomion 52 ja 53 kohta.

valossa katson joka tapauksessa, että tämä valitusperuste on hylättävä. Edellä mainitusta asiasta ilmenee, että jokaista eroa yritysten liikevaihdoissa tai markkinaosuuksissa ei tarvitse ottaa huomioon jaettaessa kartelliin osallistuvia yrityksiä luokkiin sakon perusmäärän määrittämiseksi.

63. Lisäksi vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan komissiolla on laaja harkintavalta sakkojen laskentatavan osalta ja se voi tässä yhteydessä ottaa huomioon monenlaisia seikkoja, kunhan se ei ylitä asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa säädettyä liikevaihtoon liittyvää enimmäismäärää. Yhteisöjen tuomioistuin on myös korostanut, että vuoden 1998 suuntaviivojen [43] rajaamaan laskutapaan sisältyy joustavia osatekijöitä, joiden perusteella komissiolla on mahdollisuus käyttää omaa harkintavaltaansa asetuksen N:o 17 15 artiklan mukaisesti, sellaisena kuin kyseistä säännöstä on tulkittu yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä. [44]

64. Vaikka on selvää, että Lafargelle ja muille rikkomiseen osallistuneille yrityksille määrättyjen sakkojen laskentapohjat eivät ole tarkasti suhteutettuja niiden markkinaosuuksiin, edellä 60 kohdassa esitettyjen komission perustelujen valossa en katso valittajan osoittaneen, että komission sakon perusmäärän määrittämiseksi laatima luokittelumenetelmä loukkaa suhteellisuusperiaatetta ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta.

43 – Suuntaviivat asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa (EYVL 1998, C 9, s. 3; jäljempänä vuoden 1998 suuntaviivat).

44 – Edellä alaviitteessä 41 mainittu asia SGL Carbon v. komissio, tuomion 46 ja 47 kohta.

VIII Viides valitusperuste: Oikeudelliset virheet ja perusteluvelvollisuuden laiminlyönti siltä osin kuin on kyse sakon korottamisesta rikkomisen uusimisen perusteella

65. Tämä valitusperuste jakautuu kahteen osaan.

A *Ensimmäinen osa*

1. Valituksenalainen tuomio

66. Lafarge väitti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa muun muassa, että koska

sakon korotukselle rikkomisen uusimisen perusteella ei ole oikeudellista perustaa ja koska kahden rikkomisen väliselle ajalle ei ole määrätty vanhentumisaikaa, sakon korottaminen näissä oloissa loukkasi nulla poena sine lege -periaatetta ja oikeusvarmuuden periaatetta. [45]

67. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että asian Aalborg Portland ym. vastaan komissio [46] valossa rikkomisen uusiminen on yksi niistä tekijöistä, jotka voidaan ottaa huomioon rikkomisen vakavuuden arvioinnissa. [47] Vanhentumisaikaa koskevan kysymyksen osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistutti valituksenalaisen tuomion 724 kohdassa, että komissiolla on harkintavaltaa niiden tekijöiden valinnassa, jotka otetaan huomioon sakon määrän määrittelemisessä, kuten asian erityiset olosuhteet, sen taustatilanne ja sakkojen ehkäisevä vaikutus, ja että ei ole tarpeen viitata sitovaan tai tyhjentävään luetteloon huomioon otettavista tekijöistä. Valituksenalaisen tuomion 725 kohdassa todettiin, että komissio ei voi olla sidottu mahdolliseen vanhentumisaikaan rikkomisen uusimisen huomioon ottamisessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että rikkomisen uusiminen on merkittävä tekijä, jota komission on arvioitava, ja että kussakin yksittäistapauksessa komissio voi ottaa huomioon todisteet, jotka vahvistavat taipumuksen kilpailusääntöjen rikkomiseen, mukaan lukien kyseisten rikkomisten välillä kulunut aika. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että jos kahden todetun rikkomisen välillä on kulunut alle kymmenen vuotta, tämä osoittaa, että kyseisellä yrityksellä on taipumus olla tekemättä asianmukaisia päätelmiä siitä, että sen on todettu rikkoneen yhteisön kilpailusääntöjä. [48] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että Lafarge osoitti tällaista taipumusta, koska Lafargen tytäryhtiö, jolle päätös 94/815 oli osoitettu, jatkoi neljän vuoden ajan aktiivista osallistumista kyseiseen kartelliin sen jälkeen, kun tämä päätös annettiin sille tiedoksi. [49]

2. Asianosaisten lausumat

68. Valittaja katsoo, että valituksenalaisessa tuomiossa loukataan yleistä nulla poena sine lege -oikeusperiaatetta ja jäsenvaltioiden yhteisiä yleisiä oikeusperiaatteita, kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että komissiolla oli oikeudellinen perusta sakon määrän korottamiselle rikkomisen uusimisen perusteella. Asetuksessa N:o 17 ei anneta komissiolle valtuuksia korottaa sakkoa rikkomisen uusimisen perusteella.

45 – Ks. valituksenalaisen tuomion 701 kohta.

46 – Edellä alaviitteessä 17 mainitut yhdistetyt asiat, tuomion 91 kohta.

47 – Ks. valituksenalaisen tuomion 721 ja 722 kohta.

48 – Ks. valituksenalaisen tuomion 725 ja 726 kohta.

49 – Ks. valituksenalaisen tuomion 727 kohta.

69. Valittaja katsoo myös, että valituksenalaisessa tuomiossa loukataan jäsenvaltioiden yhteistä yleistä oikeusvarmuuden periaatetta siten, että siinä katsottiin, että komissio saattoi todeta rikkomisen uusimisen ilman minkäänlaista vanhentumisaikaa. Menneisyydessä tehdyistä rikoksista ei saa rangaista loputtomiin. Useimpien jäsenvaltioiden lainsäädännössä määritellään rikkomisten uusimisten osalta tutkittavan rikkomisen ja mahdollisen aiemmin todetun rikkomisen välinen enimmäisaika, jonka jälkeen aiempaa rikkomista ei saa ottaa huomioon. Valittaja kehottaa näin ollen unionin tuomioistuinta tarkistamaan asiassa Groupe Danone vastaan komissio antamassaan tuomiossa omaksumaansa kantaa. [50]

70. Komissio katsoo, että asiassa Groupe Danone vastaan komissio yhteisöjen tuomioistuin hylkäsi samankaltaiset perustelut. Asetuksen N:o 17 nojalla sakkoa voidaan korottaa rikkomisen uusimisen perusteella. Vanhentumisajan osalta tässä asiassa ei ole tarpeen arvioida, johtaisivatko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamukset mahdollisuuteen määrätä loputtomiin seuraamuksia rikkomisen uusimisesta, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että valittajan tytäryhtiö oli jatkanut aktiivista osallistumista kartelliin neljän vuoden ajan sen jälkeen, kun päätös 94/815 oli annettu tiedoksi, kun taas yhteisöjen tuomioistuin katsoi asiassa Groupe Danone vastaan komissio, että alle kymmenen vuoden aika rikkomisten välillä osoitti taipumusta olla tekemättä asianmukaisia päätelmiä siitä, että yrityksen on todettu rikkoneen yhteisön kilpailusääntöjä.

3. Arviointi

71. On selvää, että asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa ei viitata erityisesti rikkomisen uusimiseen. [51] Yhteisöjen tuomioistuin kuitenkin vahvisti asiassa Groupe Danone vastaan komissio antamassaan tuomiossa, että kyseinen säännös on se oikeudellinen perusta, jonka nojalla komissio voi määrätä yrityksille ja yritysten yhteenliittymille sakkoja EY 81 ja EY 82 artiklan rikkomisesta. Asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan nojalla sakon määrää määritettäessä on otettava huomioon kyseisen rikkomisen kesto ja sen vakavuus. [52] Tämän jälkeen yhteisöjen tuomioistuin vahvisti oikeuskäytäntönsä mukaisesti, että vaikka sakon perusmäärä vahvistetaan

50 – Asia C-3/06 P, tuomio 8.2.2007 (Kok., s. I-1331).

51 – Asiassa Groupe Danone v. komissio antamassaan ratkaisuehdotuksessa julkisasiamies Poiares Maduro totesi, että ”asetuksen 15 artiklan 2 kohta on muotoiltu tämän selkeän katon vahvistamisen jälkeen laajasti sen suhteen, minkä seikkojen perusteella sakon tarkka määrä vahvistetaan. Kilpailuoikeudellisissa asioissa voidaan kuitenkin sääntönä pitää sitä, että on kohtuullista ja ennakoitavissa, että komissio harkintavaltaansa käyttäessään katsoo rikkomisen uusimisen syventävän sen vakavuusastetta. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä on myös omaksuttu tämä näkemys”. Edellä alaviitteessä 50 mainittu asia, ratkaisuehdotuksen 21 kohta.

52 – Ks. tuomion 24 kohta.

rikkomisen perusteella, rikkomisen vakavuus määritetään useiden muiden tekijöiden perusteella ja komissiolla on niiden osalta laaja harkintavalta. Yhteisöjen tuomioistuimen mukaan raskauttavien seikkojen huomioiminen sakon vahvistamisessa kuuluu komission tehtävään varmistaa kilpailusääntöjen noudattaminen. Mahdollinen rikkomisen uusiminen on huomioitava tekijä asianomaisen rikkomisen vakavuutta arvioitaessa. Yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Groupe Danone vastaan komissio antaman tuomion mukaan rikkomisen uusimisen luonnehtiminen raskauttavaksi seikaksi ei siis loukkaa nulla poena sine lege -periaatetta. [53]

72. Lisäksi yhteisöjen tuomioistuin totesi asiassa Aalborg Portland ym. vastaan komissio antamassaan tuomiossa, että rikkomisen uusiminen on huomioitava tekijä rikkomisen vakavuutta arvioitaessa. [54]

73. Yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Groupe Danone vastaan komissio ja yhdistetyissä asioissa Aalborg Portland ym. vastaan komissio esittämien arviointien lisäksi huomautan, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan komissiolla on velvollisuus selvittää yksittäisiä kilpailusääntöjen rikkomisia ja määrätä niistä seuraamuksia sekä velvollisuus noudattaa sellaista yleistä politiikkaa, jolla pyritään kilpailuasioiden osalta soveltamaan perustamissopimuksessa vahvistettuja periaatteita ja ohjaamaan yritysten käyttäytymistä näiden periaatteiden mukaisesti. Kun komissio arvioi rikkomisen vakavuutta määrittääkseen sakon määrän, sen on otettava huomioon tapauksen erityisten olosuhteiden lisäksi asiayhteys, jossa rikkomiseen on syyllistytty, ja varmistettava, että sen toimella on tarvittava ehkäisevä vaikutus. [55]

74. Jos komissio joutuisi yksittäisen rikkomisen vakavuutta arvioidessaan rajoittumaan kyseisen rikkomisen olosuhteisiin ja sulkemaan pois kaikki muut merkitykselliset seikat, ennen kaikkea rikkomisen uusimisen, ei kyseisen rikkomisen todellista vakavuutta voitaisi arvioida oikein, ja tämä horjuttaisi komission tehtävää varmistaa kilpailusääntöjen noudattaminen. Mielestäni tällainen lähestymistapa olisi vastoin tarvetta varmistaa yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisista määrättyjen seuraamusten ehkäisevä vaikutus. [56]

75. Katson näin ollen, että valittaja ei ole esittänyt mitään pätevää syytä sille, että unionin tuomioistuimen pitäisi poiketa asiassa Groupe Danone vastaan komissio esittämästään arvioinnista, jonka mukaan rikkomisen uusimista on arvioitava raskauttavana seikkana

53 – Ks. tuomion 25, 26 ja 30 kohta.

54 – Edellä alaviitteessä 17 mainitut yhdistetyt asiat, tuomion 91 kohta.

55 – Yhdistetyt asiat 100/80–103/80, Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomio 7.6.1983 (Kok., s. 1825, Kok. Ep. VII, s. 133, 106 kohta).

56 – Yhteisöjen tuomioistuin korosti kilpailusääntöjen rikkomiseen liittyvien seuraamusten ehkäisevän vaikutuksen varmistamisen tarvetta asiassa C-76/06 P, Britannia Alloys & Chemicals v. komissio, tuomio 7.6.2007 (Kok., s. I-4405) ja edellä alaviitteessä 15 mainituissa yhdistetyissä asioissa Coop de France bétail et viande ym. v. komissio.

rikkomisen vakavuuden kannalta asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan nojalla. Valituksenalaisessa tuomiossa ei siis mielestäni rikottu yleistä nulla poena sine lege -periaatetta eikä jäsenvaltioiden yhteisiä yleisiä oikeusperiaatteita siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että komissiolla oli oikeudellinen perusta sakon määrän korottamiselle rikkomisen uusimisen perusteella.

76. Siltä osin kuin on kyse vanhentumisajan puuttumisesta rikkomisen uusimisen toteamisen yhteydessä, yhteisöjen tuomioistuin vahvisti asiassa Groupe Danone vastaan komissio antamassaan tuomiossa, ettei asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa eikä myöskään suuntaviivoissa [57] ole säädetty erityistä vanhentumisaikaa rikkomisen uusimisen toteamisen yhteydessä. [58] Lisäksi yhteisöjen tuomioistuin korosti tuomion 38 kohdassa, että rikkomisen uusimisen toteaminen ja sen erityispiirteiden arviointi kuuluvat komission harkintavaltaan, eikä sitä sido mahdollinen vanhentumisaika tällaisen toteamuksen tekemiselle. Valittaja on siitä huolimatta kehottanut tuomioistuinta tarkistamaan tältä osin asiassa Groupe Danone vastaan komissio esittämäänsä arviointia.

77. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi asiassa Groupe Danone vastaan komissio antamassaan tuomiossa, että rikkomisen uusiminen on tärkeä tekijä, jonka arvioiminen kuuluu komissiolle, koska sen huomioimisella pyritään saamaan yritykset, jotka ovat osoittaneet taipumusta olla piittaamatta kilpailusäännöistä, muuttamaan käyttäytymistään. Komissio voi näin ollen ottaa kussakin tapauksessa huomioon seikat, jotka ovat omiaan vahvistamaan tällaisen taipumuksen ja joihin kuuluu esimerkiksi aika, joka on kulunut asianomaisten rikkomisten välillä. [59]

78. Mielestäni asiassa Groupe Danone vastaan komissio annetun tuomion 38 kohta viittaa siihen, että yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että staattinen ja joustamaton enimmäisvanhentumisaika rajoittaisi komission harkintavaltaa sakkojen määrien määrittämisessä. Tältä osin katson, että hyvin vakava aiempi rikkominen voidaan ottaa huomioon myöhemmän rikkomisen vakavuuden arvioinnissa, vaikka siitä olisi kulunut huomattavan pitkä aika, kun taas aiemman vähäisen rikkomisen huomioon ottamiseen ei välttämättä ole perusteita, vaikka siitä olisi kulunut paljon lyhyempikin aika.

79. En kuitenkaan katso asiassa Groupe Danone vastaan komissio annetun tuomion tukevan olettamaa, että henkilöitä voitaisiin rangaista määräämättömän ajan kuluessa menneisyydessä tapahtuneista kilpailuoikeuden rikkomisista.

57 – Kyseisessä asiassa vuoden 1998 suuntaviivat.

58 – Ks. tuomion 36 ja 37 kohta.

59 – Ks. tuomion 39 kohta.

80. Sen sijaan yhteisöjen tuomioistuin totesi tässä asiassa mielestäni asianmukaisesti, että asian tosiseikkojen perusteella ja kun otettiin huomioon, että rikkomisten välillä oli kulunut suhteellisen lyhyt aika eli alle kymmenen vuotta, Groupe Danonen kilpailusääntöjä rikkovan toiminnan toistaminen osoitti sen taipumuksen olla tekemättä asianmukaisia johtopäätöksiä siitä, että sen oli todettu rikkoneen kilpailusääntöjä. [60]

81. On siis ilmeistä, että vaikka rikkomisen uusimisen toteamisen osalta ei ole säädetty erityisestä vanhentumisajasta, unionin tuomioistuin voi pyydettäessä tutkia, onko komissio ylittänyt harkintavaltansa ottamalla huomioon aiemman kilpailusääntöjen rikkomisen. Näin ollen katson, että valittaja ei ole osoittanut syitä, joiden vuoksi unionin tuomioistuimen olisi tarkasteltava uudelleen asiassa Groupe Danone vastaan komissio esittämäänsä arviointia siltä osin kuin on kyse rikkomisen uusimiseen sovellettavan määrätyn vanhentumisajan puuttumisesta.

82. Lisäksi huomautan täydentävänä tietona, että tässä asiassa valittaja ei kiistänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamusta, jonka mukaan Lafargen tytäryhtiö jatkoi aktiivista osallistumista kyseiseen rikkomiseen neljän vuoden ajan siitä huolimatta, että päätös 94/815 oli annettu sille tiedoksi. Mielestäni näin lyhyttä ajanjaksoa ei voida pitää kohtuuttomana eikä komissio siis ylittänyt harkintavaltaansa siltä osin.

83. Mielestäni valituksenalaisessa tuomiossa ei rikottu jäsenvaltioiden yhteistä yleistä oikeusvarmuuden periaatetta siltä osin kuin siinä todettiin, että komissio voi todeta rikkomisen uusimisen ilman määrättyä vanhentumisaikaa.

84. Katson näin ollen, että unionin tuomioistuimen on hylättävä viidennen perusteen ensimmäinen osa perusteettomana.

B *Toinen osa*

1. Valituksenalainen tuomio

85. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa Lafarge väitti, että useimmissa jäsenvaltioissa kysymystä rikkomisen uusimisesta ei voida ottaa huomioon, ellei toiseen rikkomukseen syyllistytä sen jälkeen, kun ensimmäisen rikkomisen toteava tuomio on saanut lainvoiman. [61]

60 – Ks. tuomion 40 kohta.

61 – Ks. valituksenalaisen tuomion 704 kohta.

86. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi valituksenalaisen tuomion 734 kohdassa, että on riittävää, että yritys on todettu syylliseksi samantyyppiseen rikkomiseen, vaikka päätökseen olisikin vielä mahdollista hakea muutosta tuomioistuimessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että komission päätöksiä koskee laillisuusolettama siihen saakka, kunnes ne kumotaan tai peruutetaan, eikä kanteilla ole lykkäävää vaikutusta. Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi valituksenalaisen tuomion 737 kohdassa, että ”eittämättä saattaa ilmetä ongelma, jos aiempi päätös, joka on ollut perusteena sakon korotukselle myöhemmässä päätöksessä, kumotaan sen jälkeen, kun myöhemmästä päätöksestä on tullut lopullinen. Tällöin rikkomisen uusimista ei tosiasiallisesti olisi tapahtunut. Jos kuitenkin ensimmäinen päätös, jossa rikkomisesta on määrätty seuraamuksia, osoittautuisi perusteettomaksi, se muodostaisi uuden tosiseikan, jonka johdosta muutoksenhakuaika alkaisi jälleen kulua.”

2. Asianosaisten lausumat

87. Valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki oikeudellisia virheitä sekä laiminlöi perusteluvelvollisuuttaan katsoessaan, että komissio voi korottaa valittajalle määrättyä sakkoa rikkomisen uusimisen perusteella, vaikka ensimmäistä rikkomista ei ollut lainvoimaisesti todettu riidanalaisessa päätöksessä kyseessä olevien seikkojen tapahtumahetkellä.

88. Yleensä jäsenvaltioiden rikosoikeudellisissa järjestelmissä henkilöä pidetään rikkomisen uusijana ainoastaan, jos hän syyllistyy uuteen rikkomiseen sen jälkeen, kun hänet on lainvoimaisesti tuomittu ensimmäisestä rikkomisesta. Yksi rikkomisen uusimisen olennaisista perusteista on rikkomisen lainvoimainen toteaminen, joka edellyttää, että kaikki muutoksenhakukeinot on jo käytetty toisen rikkomisen tapahtumahetkellä. Tässä asiassa komissio totesi päätöksen 94/815 perusteella Lafargen syyllistyneen rikkomisen uusimiseen. Lafarge nosti kuitenkin kanteen tämän päätöksen kumoamiseksi, ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin antoi tuomionsa asiassa 15.5.2000. [62] Tuomio sai lainvoiman vasta kaksi kuukautta sen jälkeen, kun se oli saatettu Lafargelle tiedoksi, sillä Lafarge ei valittanut siitä. Riidanalaisessa päätöksessä kyseessä olevat käytännöt loppuivat komission mukaan marraskuussa 1998. Tuolloin Lafargea ei kuitenkaan ollut lainvoimaisesti tuomittu kartellista, sillä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ollut vielä antanut tuomiota yhdistetyissä asioissa Cimenteries CBR ym. vastaan komissio.

89. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin loukkasi siis yleistä nulla poena sine lege -periaatetta salliessaan sen, että komissio korottaa sakon määrää mielivaltaisesti.

62 – Edellä alaviitteessä 8 mainitut yhdistetyt asiat Cimenteries CBR ym. v. komissio.

90. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen vahvistaessaan, että muutoksenhakuaika alkaisi jälleen kulua siinä tapauksessa, että jälkimmäisen päätöksen tekemisen jälkeen ensimmäinen päätös kumottaisiin lopullisesti. Perustamissopimuksissa ja muissa yhteisön oikeuden säännöksissä ei säädetä, että aika alkaisi uudelleen kulua komission päätöstä vastaan nostetussa kumoamiskanteessa. Siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin perusteli olemattomalla menettelyllä rikkomisen uusimisen toteamisen tilanteessa, jossa ensimmäistä rikkomista ei ollut lainvoimaisesti todettu, se ei myöskään perustellut arviointiaan riittävällä tavalla.

91. Jos tuomio, jolla kumotaan komission päätös, katsottaisiin uudeksi tosiseikaksi, jonka perusteella toista komission päätöstä, jossa on virheellisesti määrätty yritykselle seuraamus rikkomisen uusimisesta, vastaan nostettavan kumoamiskanteen määräajat alkaisivat uudelleen kulua, tämä ratkaisu asettaisi kyseiselle yritykselle epänormaalin ja kohtuuttoman rasitteen ja loukkaisi siten hyvän oikeudenhoidon ja prosessiekonomian periaatetta.

92. Valittaja väittää vastauksessaan, että toisin kuin komissio väittää, kilpailusääntöjen rikkomiseen liittyvien seuraamusten luonne ja ankaruus edellyttää, että samoja takeita, joita sovelletaan rikkomisen uusimiseen rikoslainsäädännössä, sovelletaan rikkomisen uusimiseen kilpailuasioissa. Yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että kun otetaan huomioon kyseisten rikkomisten luonne sekä niihin liittyvien seuraamusten luonne ja ankaruus, syyttömyysolettaman periaate soveltuu yrityksiä koskevien kilpailusääntöjen rikkomiseen liittyviin menettelyihin, jotka voivat johtaa sakkojen tai uhkasakkojen määräämiseen (ks. tältä osin erityisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 21.2.1984 asiassa [Ö]ztürk, A-sarja, nro 73, ja 25.8.1987 asiassa Lutz, A-sarja, nro 123-A, antamat tuomiot). [63] Yhteisöjen tuomioistuin hyväksyi siis implisiittisesti sen, että kilpailusääntöjen rikkomiseen liittyvät seuraamukset ovat luonteensa ja vakavuutensa perusteella rikosoikeudellisia seuraamuksia.

93. Siltä osin kuin on kyse komission perusteluista, [64] jotka koskevat asiaa Queenborough Rolling Mill Company vastaan komissio, [65] valittaja toteaa, että yhteisöjen tuomioistuimen tuomio liittyy eräiden tuotteiden uuden tuotantokiintiöjärjestelmän ja valvontajärjestelmän käyttöönotosta terästeollisuusyrityksiä varten 24.6.1981 tehdyn komission päätöksen N:o 1831/81/EHTY erityiseen soveltamiseen. [66] Päätökseen N:o 1831/81, jossa nimenomaisesti määriteltiin edellytykset kiintiöiden ylittämisestä määrättävän sakon korottamiselle rikkomisen uusimisen perusteella, ei voida vedota kilpailusääntöjen rikkomisen yhteydessä.

63 – Asia C-235/92 P, Montecatini v. komissio, tuomio 8.7.1999 (Kok., s. I-4539, 176 kohta).

64 – Ks. jäljempänä 96 kohta.

65 – Asia 64/84, tuomio 20.6.1985 (Kok., s. 1829).

66 – EYVL 1981, L 180, s. 1.

94. Komissio toteaa, että sen päätöksiä koskee laillisuusolettama siihen saakka, kunnes ne kumotaan tai peruutetaan, eikä oikeussuojakeinoilla ole lykkäävää vaikutusta. Komissio katsoo, että tässä asiassa on vältettävä analogisen päättelyn soveltamista rikosoikeuteen. Yhteisöjen tuomioistuin on vahvistanut kilpailuasioissa sovellettavan menettelyn hallinnollisen luonteen. [67] Lisäksi, kuten Lafarge itsekin myöntää, päätös 94/815 oli lainvoimainen, kun riidanalainen päätös tehtiin.

95. Komissio katsoo, että se seikka, että yhteisön tuomioistuimissa sovelletaan tiettyjä jäsenvaltioiden yhteisiä rikosoikeudellisia yleisperiaatteita, ei merkitse, että kaikki tällaiset kussakin jäsenvaltiossa sovellettavat periaatteet ovat sovellettavissa yhteisön tuomioistuimissa. Jäsenvaltiot ovat päättäneet asetuksen N:o 17 15 artiklan 4 kohdan mukaisesti, että ”päätökset, jotka tehdään 1 ja 2 kohdan nojalla, eivät ole luonteeltaan rikosoikeudellisia”. Neuvosto vahvisti tämän lainsäädännöllisen valinnan perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 23 artiklan 5 kohdassa. [68] Komissio toteaa, että ainoa jäsenvaltion tuomioistuin, joka on antanut tuomion samankaltaisessa kysymyksessä, nimittäin Espanjan korkein oikeus vuonna 2005, omaksui asiassa saman kannan kuin komissio.

96. Komissio väittää, että aiemman päätöksen lainvoimaisuus ei ole olennainen edellytys rikkomisen uusimisen olemassaololle. Yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Queenborough Rolling Mill Company vastaan komissio [69] antama tuomio vahvistaa, että rikkomisen uusimisen perusteella tehty korotus sakkoon ei edellytä, että kaikki muutoksenhakumahdollisuudet olisi jo käytetty. Komissio katsoo, että olisi haitallista kilpailupolitiikan ja komission tavoitteiden kannalta, jos komission ensimmäistä päätöstä vastaan nostettu kanne estäisi rikkomisen uusimisen huomioon ottamisen myöhemmässä päätöksessä.

97. Komissio on kuitenkin valittajan kanssa samaa mieltä siitä, että toisin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa valituksenalaisen tuomion 737 kohdassa, missään yhteisön oikeuden säännöksessä ei säädetä mahdollisuudesta, että komission päätöstä vastaan nostettavan kumoamiskanteen määräaika alkaisi kulua uudelleen. Tämän kysymyksen tärkeyden vuoksi komissio katsoo, että unionin tuomioistuimen olisi korvattava ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen perustelut omilla perusteluillaan. Komissio katsoo, että siltä osin kuin kilpailuoikeuden rikkomisen toteava ensimmäinen päätös kumotaan, kyseinen yritys voi pyytää komissiota arvioimaan toisen päätöksen uudelleen. Mikäli komissio kieltäytyy toteuttamasta tällaista uudelleenarviointia, kieltäytyminen voidaan kumota unionin yleisessä tuomioistuimessa. Tämä ratkaisu noudattaa perustamissopimuksella luodun ja oikeuskäytännössä vahvistetun järjestelmän logiikkaa. Se on myös hyvän hallintotavan ja oikeusvarmuuden periaatteiden mukainen sikäli kuin sillä vältetään pelkkää ajanhukkaa aiheuttavien

67 – Edellä alaviitteessä 17 mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 200 kohta.

68 – EYVL 2003, L 1, s. 1.

69 – Edellä alaviitteessä 65 mainittu asia.

kanteiden vaara. EY 233 artiklassa määrätään, että kumotun säädöksen tehneen toimielimen on toteutettava yhteisön tuomioistuimen tuomion täytäntöön panemiseksi tarvittavat toimenpiteet. Lisäksi kuuluu vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön, että uusien ja olennaisten seikkojen olemassaololla voidaan perustella aiemman lainvoimaiseksi tulleen tuomion uudelleentarkastelua koskevan vaatimuksen esittäminen. Unionin yleinen tuomioistuin voi täyden harkintavaltansa nojalla mukauttaa sakkoa. Tätä ratkaisua käytettiin asiassa Usinor vastaan komissio.[70] Komissio katsoo, että valittajan ehdottama ratkaisu olisi vastoin periaatetta, jonka mukaan yhteisön toimielinten säädöksiä pidetään pätevinä, ja sitä seikkaa, että kanteilla ei ole lykkäävää vaikutusta.

C *Arviointi*

98. Valittaja katsoo, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin loukkasi jäsenvaltioiden yhteisiä yleisiä oikeusperiaatteita, nulla poena sine lege -periaatetta ja hyvän oikeudenhoidon periaatetta sekä teki oikeudellisia virheitä viittaamalla olemattomaan menettelyyn eikä perustellut riittävällä tavalla tuomiotaan, jonka mukaan komissio voi todeta rikkomisen uusimisen, vaikka ensimmäistä rikkomista koskeva toteamus ei ollut saanut lainvoimaa.

99. Mielestäni ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki selvän oikeudellisen virheen todetessaan valituksenalaisen tuomion 737 kohdassa, että jos ensimmäinen päätös, jolla määrätään seuraamuksia rikkomisesta, osoittautuu perusteettomaksi, se muodostaa uuden tosiseikan, jonka perusteella muutoksenhakuaika alkaa uudelleen kulua. Yhdyn täysin sekä valittajan että komission päätelmiin siitä, että EY 230 artiklassa määrätty aika komission päätöksen vastaisen kumoamiskanteen nostamiseen ei voi alkaa kulua uudelleen.[71]

70 – Asia 78/83, tuomio 13.12.1984 (Kok., s. 4177, 7–11 kohta).

71 – Huomautan kuitenkin, että Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 44 artiklan mukaisesti tuomioistuimelta voi hakea tuomion purkamista ja asian ottamista uudelleen käsiteltäväksi, jos tietoon tulee merkitykseltään ratkaiseva tosiseikka, joka ei ole ollut unionin tuomioistuimen eikä uutta käsittelyä pyytävän asianosaisen tiedossa tuomiota annettaessa. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti tuomion purkaminen ei ole varsinainen muutoksenhakukeino vaan ylimääräinen muutoksenhakukeino, jonka avulla lopullisen tuomion oikeusvoima voidaan kyseenalaistaa niiden tosiseikkoja koskevien toteamusten vuoksi, joihin tuomioistuin on perustanut ratkaisunsa. Tuomion purkaminen edellyttää, että tietoon tulee sellaisia ennen tuomion julistamista tapahtuneita tosiseikkoja, joita ei tuomion tai määräyksen antanut tuomioistuin eikä myöskään purkamishakemuksen esittäjä ole tähän mennessä tiennyt ja joiden perusteella tuomioistuin olisi saattanut päätyä toisenlaiseen ratkaisuun, jos se olisi voinut ottaa ne huomioon. Ks. asia C-255/06 P-REV, Yedaş Tarim ve Otomotiv Sanayi ve Ticaret v. neuvosto ja komissio, tuomio 2.4.2009 (14–16 kohta). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei valituksenalaisen tuomion kyseessä olevassa osassa viitannut purkamismenettelyyn.

100. Koska nämä virheelliset perustelut ovat olennainen osa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen perusteluja, tästä seuraa mielestäni, että valituksenalainen tuomio on kumottava siltä osin kuin siinä hylättiin Lafargen väite, jonka mukaan komissio teki virheen todetessaan rikkomisen uusimisen, vaikka ensimmäistä rikkomista koskeva toteamus ei ollut saanut lainvoimaa. [72]

101. Unionin tuomioistuimen perussäännön 61 artiklan nojalla tuomioistuimen on julistettava unionin yleisen tuomioistuimen päätös mitättömäksi, jos muutoksenhaku todetaan aiheelliseksi. Unionin tuomioistuin voi silloin itse ratkaista asian lopullisesti, jos asia on ratkaisukelpoinen, tai palauttaa asian unionin yleisen tuomioistuimen ratkaistavaksi.

102. Tässä asiassa katson, että asia on ratkaisukelpoinen lopullisen tuomion antamiseksi.

72 – Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointiin ja osapuolten vaatimuksiin sisältyvän lainvoima-termin käyttö komission päätöksen yhteydessä on mielestäni jossakin määrin harhaanjohtavaa, koska se näyttää viittaavan siihen, että taho, jolle päätös on osoitettu, on käyttänyt kaikki kumoamiskannemahdollisuudet ja myöhemmät valitusmahdollisuudet. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kuitenkin yhteisön toimielinten säädöksiä koskee laillisuusolettama. Tämä merkitsee, että niillä on oikeusvaikutuksia siihen saakka, kunnes ne peruutetaan, kumotaan kumoamiskanteessa tai julistetaan pätemättömiksi ennakkoratkaisupyynnön tai lainvastaisuusväitteen perusteella. Ks. asia C-475/01, komissio v. Kreikka, tuomio 5.10.2004 (Kok., s. I-8923, 18 kohta) ja asia C-199/06, CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, tuomio 12.2.2008 (Kok., s. I-469, 60 kohta). Mielestäni yhteisön toimielinten säädökset voidaan siis luokitella lainvoimaisiksi hyväksymishetkellään, tosin sillä edellytyksellä, että ne voidaan riitauttaa erilaisin menettelyllisin toimenpitein, mukaan lukien esimerkiksi kumoamiskanteet ja niiden jälkeinen muutoksenhaku.

103. Tässä asiassa on riidatonta, että riidanalaisen päätöksen tekemisen aikaan 27.11.2002 Lafarge ei voinut enää riitauttaa päätöksen 94/815, jonka perusteella komissio totesi rikkomisen uusimisen riidanalaisessa päätöksessä, pätevyyttä EY 230 artiklan mukaisella kumoamiskanteella, koska yhdistetyissä asioissa Cimenteries CBR ym. vastaan komissio [73] annettu tuomio oli saatettu tiedoksi vuonna 2000 eikä siitä ollut valitettu tarvittavan määräajan kuluessa.

104. Valittaja katsoo kuitenkin, että komission ei pidä korottaa sakkoa rikkomisen uusimisen perusteella siltä osin kuin ensimmäisen rikkomisen toteaminen ei ollut saanut lainvoimaa [74] riidanalaisessa päätöksessä kyseessä olevien seikkojen tapahtuma-aikaan.

105. On palautettava mieleen, että riidanalaisessa päätöksessä nimetty Lafargen rikkominen jatkui marraskuun 25. päivään 1998 asti. Lafarge väitti kirjelmissään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja yhteisöjen tuomioistuimessa, että sitä ei näin ollen voitu pitää rikkomisen uusijana ennen heinäkuuta 2000 tapahtuneiden tekojen perusteella. [75]

73 – Edellä alaviitteessä 8 mainitut yhdistetyt asiat.

74 – Tulkitsen tämän niin, että kaikkia mahdollisuuksia EY 230 artiklan mukaisen kumoamiskanteen nostamiseen ja tämän jälkeiseen muutoksenhakuun ei ollut käytetty.

75 – Ks. valituksenalaisen tuomion 706 kohta.

106. Lafarge viittasi kirjelmissään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja yhteisöjen tuomioistuimessa laajalti erinäisten jäsenvaltioiden rikoslainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön, joiden mukaan rikkomisen uusimisen käsitettä ei voida soveltaa, ennen kuin ensimmäinen tuomio on saanut lainvoiman. Mielestäni valittajan väitettä, jonka mukaan kilpailusääntöjen rikkomiseen liittyvien seuraamusten luonne ja ankaruus vaativat, että rikoslainsäädännössä rikkomisen uusimiseen sovellettavia takeita olisi sovellettava myös rikkomisen uusimiseen kilpailuasioissa, ei voida hyväksyä.

107. Asetuksen N:o 17 15 artiklan 4 kohdasta käy ilmi, että komission päätös, jolla määrätään sakkoja kilpailunvastaisista käytännöistä, ei ole luonteeltaan rikosoikeudellinen. [76] Näin ollen katson yhteisön lainsäätäjän selvän ja nimenomaisen tahdon valossa, että tiukkoja analogioita rikosoikeudellisten seuraamusten ja komission kilpailuoikeudellisten sääntöjen rikkomisesta määräämien seuraamusten välillä on syytä välttää.

108. Yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön kuitenkin kuuluu, että komission kilpailuasioita koskevassa hallinnollisessa menettelyssä komission on noudatettava yhteisön oikeuden perusperiaatteita. [77] Näin ollen kysymys rikkomisen uusimisesta on tutkittava tästä näkökulmasta.

109. Valittaja on viitannut väitteissään laajalti hyvän oikeudenhoidon periaatteeseen, prosessiekonomiaan ja oikeusvarmuuden periaatteeseen, mutta katson, että se ei ole lainkaan osoittanut, miten näitä periaatteita, jotka mielestäni ovat osa yhteisön oikeuden perusperiaatteita, on loukattu valittajan olosuhteisiin nähden.

110. On kiistatonta, että valittaja ei ole missään vaiheessa tosiasiallisesti ollut tilanteessa, jossa sille olisi määrätty korotettu sakko rikkomisen uusimisesta toisella päätöksellä, kun ensimmäistä rikkomista koskeva päätös, siis päätös 94/815, oli vielä mahdollisen kumoamismenettelyn ja näin ollen muutoksenhakumahdollisuuden kohteena. Valittaja ei näin ollen koskaan tosiasiallisesti saanut osakseen ”epänormaalia” tai ”kohtuutonta taakkaa”,

76 – Ks. myös asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 5 kohta.

77 – Asia 322/81, Michelin v. komissio, tuomio 9.11.1983 (Kok., s. 3461, Kok. Ep. VII, s. 339, 7 kohta); ks. myös edellä alaviitteessä 55 mainitut yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomion 8 kohta.

kuten se itse asian ilmaisi.[78] Valittaja ei ollut missään vaiheessa asemassa, jossa se olisi joutunut esimerkiksi vaatimaan komissiota muuttamaan riidanalaista päätöstä kohtuuttoman sakon vuoksi tai nostamaan kanteen unionin tuomioistuimissa siinä tapauksessa, että komissio olisi kieltäytynyt muuttamasta päätöstä. Valittajan väitteet ovat siis tältä osin abstrakteja ja hypoteettisia, koska ne eivät vaikuta sen olosuhteisiin.

111. Näin ollen katson, että unionin tuomioistuimen käsiteltävänä oleva kysymys on varsin suppea-alainen ja että unionin tuomioistuimen on perustettava arviointinsa ainoastaan asian kiistattomiin tosiseikkoihin.

112. Mielestäni rajoittava lähestymistapa, jota valittaja on esittänyt kysymykseen rikkomisen uusimisesta ja jonka mukaan sakkoa ei saa korottaa rikkomisen uusimisen perusteella, ellei ensimmäisen rikkomisen toteaminen ole ollut lainvoimainen riidanalaisessa päätöksessä kyseessä olevien seikkojen tapahtuma-aikaan, on kohtuuttoman rajoittava, kun on kyse kilpailusääntöjen rikkomiseen liittyvistä seuraamuksista, jotka eivät ole luonteeltaan rikosoikeudellisia.

113. Tämä lähestymistapa rajoittaisi tarpeettomasti ja keinotekoisesti komission mahdollisuutta vedota rikkomisen uusimiseen lainvastaisen käyttäytymisen poistamiseksi ja sen toistumisen ehkäisemiseksi. Sen vuoksi tiettyjen rikkomisten todellinen vakavuus aliarvioitaisiin ja niiden seuraamukset jäisivät riittämättömiksi. Lisäksi katson, että olettamaa, jonka mukaan unionin toimielinten toimet ovat lainmukaisia ja niillä on oikeusvaikutuksia siihen saakka, kunnes ne peruutetaan, kumotaan kumoamiskanteessa tai julistetaan pätemättömiksi esimerkiksi ennakkoratkaisupyynnön tai lainvastaisuusväitteen perusteella, ei voida liikaa korostaa. Mielestäni tämä on Euroopan unionin oikeuden kulmakivi, ja sen olemassaolon tarkoituksena on varmistaa oikeusvarmuus. Vaikka kyseisestä olettamasta voidaan poiketa oikeudenkäynneissä unionin yleisessä tuomioistuimessa ja unionin tuomioistuimessa, katson, että tässä asiassa ei ole ilmeistä syytä lieventää tätä olettamaa tämän enempää.

114. Katson näin ollen tämän asian tosiseikkojen valossa, että valittajan esittämä lähestymistapa paitsi rajoittaa kohtuuttomasti komission valtuuksia määrätä sakkoja kilpailunvastaisen käyttäytymisen

78 – Ks. edellä 91 kohta.

torjumiseksi, myös heikentää tätä olettamaa yhteisön toimielinten säädösten laillisuudesta ilman, että sille olisi osoitettu mitään pätevää tarkoitusta.

115. Lisäksi huomautan täydentävänä tietona, että vaikka valittajan esittämän lähestymistavan hyväksyminen olisi tämän asian kannalta merkityksellistä, se voisi johtaa tilanteeseen, jossa rikkoja voisi unionin yleisen tuomioistuimen ja unionin tuomioistuimen menettelyjen keston [79] vuoksi välttää rikkomisen uusimisen seuraukset, mikä haittaisi komission asemaa kilpailuoikeuden valvonnassa. Rikkoja voi sopia vaativansa aina komissiota tarkastelemaan uudelleen myöhempää, rikkomisen uusimisen toteavaa päätöstään esimerkiksi siinä tapauksessa, että ensimmäisen rikkomisen toteava päätös kumotaan, ja nostavansa kumoamiskanteen siinä tapauksessa, että komissio kieltäytyy uudelleentarkastelusta.

116. Edellä esitetystä seuraa, että Lafargen esittämä peruste sen jäsenvaltioiden tunnustaman periaatteen loukkaamisesta, jonka mukaan henkilöä ei voida pitää rikkomisen uusijana, ellei uusi rikkominen tapahdu ensimmäisen rikkomisen tultua lainvoimaiseksi, on mielestäni perusteeton ja se on näin ollen hylättävä.

IX Kuudes valitusperuste: Oikeudellinen virhe, joka koskee sakon laskentapohjan korottamista ehkäisevän vaikutuksen vuoksi

A *Valituksenalainen tuomio*

117. Lafarge väitti ensimmäisessä oikeusasteessa, että tarve varmistaa, että sakolla on ehkäisevä vaikutus, olisi pitänyt tutkia sakon laskennan lopuksi ja että jos komissio olisi tehnyt niin, se olisi väistämättä päätellyt, että sakon korottaminen riittävän ehkäisevän vaikutuksen varmistamiseksi oli epäasianmukaista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi valituksenalaisen tuomion 683 kohdassa, että ”päätökseen siitä, onko ehkäisevän vaikutuksen osatekijää tarpeen soveltaa koon ja kokonaisvarojen perusteella, ei vaikuta se, missä vaiheessa sakon laskentaa päätös tehdään, siltä osin kuin päätös ei koske tietyn määrän asianmukaisuutta”. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin lisäsi tuomion 684 kohdassa, että ”sakon korottaminen ehkäisevän vaikutuksen aikaansaamiseksi ei perustu arvioon siitä, että sakon laskentapohja on asianmukainen sakon ehkäisevään vaikutukseen liittyvään tavoitteeseen nähden, joten sakon määrällä ei tässä yhteydessä ole merkitystä”.

79 – Jota ei voida ennustaa eikä saada edeltäkäsin selville.

B *Asianosaisten lausumat*

118. Valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 680–684 kohdassa rikkonut EY 81 artiklaa ja asetusta N:o 17 toteamalla, että komissio voi arvioida sakon määrän korottamisen tarvetta ehkäisevän vaikutuksen aikaansaamiseksi sakon perusmäärän laskentavaiheessa eikä sakon laskennan lopussa. Valittaja katsoo, että ehkäisevä vaikutus saadaan aikaan rikkomisen vakavuuden ja keston sekä mahdollisten raskauttavien tai lieventävien olosuhteiden perusteella lasketun sakon määrän korottamisella siinä tapauksessa, että lopullinen määrä vaikuttaa riittämättömältä vakuuttamaan kyseisen yrityksen ja muut taloudelliset toimijat rikkomisen vakavuudesta ja tarpeesta olla uusimatta sitä. Sakon lopullisen määrän on siis oltava tiedossa, jotta voitaisiin arvioida, onko se riittävä ehkäisevän vaikutuksen aikaansaamiseksi.

119. Valittaja huomauttaa, että vuonna 2006 asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta annetuissa suuntaviivoissa [80] (jäljempänä vuoden 2006 suuntaviivat) päätös sakon korottamisesta pelotevaikutuksen aikaansaamiseksi tehdään sakon lopullinen määrä huomioon ottaen ja siten sakon perusmäärän arvioinnin ja raskauttavien ja lieventävien olosuhteiden perusteella tehtävien mukautusten jälkeen.

120. Komissio katsoo, että valittajan väitteiden vastaisesti ehkäisevän vaikutuksen tavoite ei merkitse, että sakon määrää korotetaan ainoastaan siinä tapauksessa, että lopullinen määrä vaikuttaa riittämättömältä vakuuttamaan kyseisen yrityksen ja muut taloudelliset toimijat olemaan uusimatta rikkomisia. Ehkäisevä vaikutus on olennainen osa kilpailupolitiikkaa, ja sillä pyritään ohjaamaan yritysten käyttäytymistä. Komissio toteaa myös, että riidanalainen päätös tehtiin vuoden 1998 suuntaviivojen eikä vuoden 2006 suuntaviivojen mukaisesti. Vuoden 1998 suuntaviivoissa määrätään, että yrityksen koko ja kokonaisresurssit voidaan ottaa huomioon rikkomisen vakavuutta arvioitaessa (1.A kohta) ennen keston (1.B kohta) ja mahdollisten raskauttavien tai lieventävien olosuhteiden huomioon ottamista. Siltä osin komissio voi muuttaa kilpailun alalla noudattamaansa sakkopolitiikkaa. Vuosien 1998 ja 2006 suuntaviivojen sanamuodot ovat samankaltaiset, sillä niissä kummassakin komissiolle annetaan mahdollisuus ottaa yritysten koko ja kokonaisresurssit huomioon sakkojen laskennassa. Lisäksi sillä, missä vaiheessa yrityksen koko otetaan huomioon, ei ole merkitystä, sillä sakon korottaminen tällä perusteella ei riipu sakon lopullisesta määrästä. Komissio katsoo myös, että silloin, kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on täyden harkintavaltansa nojalla ratkaissut sakkojen suuruuden, unionin tuomioistuimen asiana ei muutoksenhakuasiassa

80 – EUVL 2006, C 210, s. 2.

ole korvata kohtuullisuussyistä unionin yleisen tuomioistuimen harkintaa omallaan.

C *Arviointi*

121. Tämä valitusperuste koskee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointia komission soveltamasta ehkäisevän vaikutuksen kertoimesta valittajalle määrätyn sakon laskennassa kyseisen yrityksen koon ja kokonaisresurssien perusteella sekä erityisesti sitä, missä laskennan vaiheessa tätä kerrointa sovellettiin.

122. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti komissiolla on erityisen laaja harkintavalta silloin, kun se valitsee sakon suuruuden määrittämisessä huomioon ottamiaan tekijöitä, joihin kuuluvat erityisesti asiaan liittyvät erityisolosuhteet, asiayhteys ja sakkojen ehkäisevä vaikutus, eikä sellaisista kriteereistä, jotka on välttämättä otettava huomioon, ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa. [81]

123. Asiassa Showa Denko vastaan komissio yhteisöjen tuomioistuin totesi, että ”ehkäisevä vaikutus” on yksi huomioon otettavista seikoista sakon määrää laskettaessa. [82] Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti sakoilla, jotka määrätään EY 81 artiklan rikkomisista ja joista säädetään asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa, on tarkoitus sekä rangaista asianomaisia yrityksiä lainvastaisesta käyttäytymisestä että estää asianomaisia yrityksiä ja muita taloudellisia toimijoita rikkomasta yhteisön oikeuden kilpailusääntöjä tulevaisuudessa. Siten komissio voi laskiessaan sakon määrää ottaa huomioon muun muassa kyseessä olevan yrityksen koon ja sen

81 – Ks. mm. asia C-289/04 P, Showa Denko v. komissio, tuomio 29.6.2006 (Kok., s. I-5859, 36 kohta); asia C-137/95 P, SPO ym. v. komissio, määräys 25.3.1996 (Kok., s. I-1611, 54 kohta) ja asia C-219/95 P, Ferriere Nord v. komissio, tuomio 17.7.1997 (Kok., s. I-4411, 33 kohta). Komission harkintavalta ei kuitenkaan ole täysin rajoittamaton, sillä sen on sakkojen määrittämisessä noudatettava yhteisön oikeuden yleisperiaatteita, kuten yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta.

82 – Edellä alaviitteessä 81 mainitussa asiassa Showa Denko v. komissio antamansa tuomion 15 kohdassa yhteisöjen tuomioistuin huomautti, että komissio otti huomioon maailmanlaajuisen liikevaihdon ainoastaan, kun se vahvisti ”ehkäisevän vaikutuksen kertoimen”. Sitä vastoin sakon perusmäärän vahvistamisessa komissio otti huomioon vain kartellin kohteena olevia tuotteita koskevan maailmanlaajuisen liikevaihdon. Esillä olevan oikeudenkäyntimenettelyn osalta ks. edellä 5 ja 6 kohta sekä alaviite 6.

taloudellisen vallan.[83] Tässä asiassa yhteisöjen tuomioistuin totesi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oli perusteltua arvioida, että ”valtavan” kokonaisliikevaihtonsa avulla Showa Denko KK hankki muihin kartellin jäseniin nähden helpommin sakon maksamisen kannalta välttämättömät varat, mikä oikeutti soveltamaan kerrointa sakon riittävän ehkäisevän vaikutuksen varmistamiseksi.[84] Yhteisöjen tuomioistuin käytti siitä nimitystä ”ehkäisevän vaikutuksen kerroin”.

124. Asiassa Showa Denko vastaan komissio annetun tuomion perusteella on ilmeistä, että yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että ehkäisevän vaikutuksen kerrointa voidaan soveltaa, jotta otettaisiin huomioon sakon suhteellinen vaikutus kartellin jäseniin.

125. Koska ehkäisevän vaikutuksen kerroin on tällöin yhteydessä kyseisten yritysten erilaiseen kokoon ja taloudelliseen valtaan, katson, että komissio voi sille asiassa suodun laajan harkintavallan perusteella määrittää ehkäisevän vaikutuksen kertoimen viitaten tähän erityiseen eroon.

126. Kun siinä tapauksessa otetaan huomioon, että ehkäisevän vaikutuksen kerroin perustuu kartellin jäsenten suhteelliseen kokoon ja taloudelliseen valtaan eikä arvioon sakon todellisesta, konkreettisesta määrästä, katson, että kysymystä siitä, missä sakon laskennan vaiheessa tätä ehkäisevän vaikutuksen kerrointa sovelletaan, voidaan pitää merkityksettömänä. Lisäksi myös kysymys siitä, muuttiko komissio antamillaan vuoden 2006 suuntaviivoilla[85] sitä vaihetta, jossa

83 – Ks. edellä alaviitteessä 81 mainittu asia Showa Denko v. komissio, tuomion 16 kohta ja edellä alaviitteessä 55 mainitut yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomion 119–121 kohta. Julkisasiamies Bot huomautti asiassa Britannia Alloys & Chemicals v. komissio (edellä alaviitteessä 56 mainittu asia) antamansa ratkaisuehdotuksen alaviitteessä 21, että ”yhteisöjen tuomioistuin on todennut hyvin varhain asiassa 41/69, ACF Chemiefarma v. komissio, tuomio 15.7.1970 (Kok. 1970, s. 661, Kok. Ep. I, s. 455), että asetuksen N:o 17 15 artiklassa säädettyjen seuraamusten 'tarkoituksena on poistaa lainvastainen käyttäytyminen sekä ehkäistä tällaisen käyttäytymisen toistuminen' (173 kohta)”.

84 – Ks. edellä alaviitteessä 81 mainittu asia Showa Denko v. komissio, tuomion 18 kohta.

85 – On kiistatonta, että vuoden 1998 suuntaviivoja sovellettiin aikana, jolloin Lafargelle määrättiin riidanalaisen päätöksen nojalla sakko. Vuoden 1998 suuntaviivojen 1.A osassa, joka koskee rikkomisen vakavuutta, todetaan muun muassa, että ”lisäksi on tarpeen ottaa huomioon [rikkomuksiin syyllistyneiden todelliset taloudelliset mahdollisuudet merkittävän vahingon aiheuttamiseen muille talouden toimijoille ja erityisesti kuluttajille sekä] määrittää sakon määrä tasolle, joka on riittävän varoittava”. (Lainausta on korjattu unionin tuomioistuimessa, koska suuntaviivojen suomenkielinen versio on epätarkka.) Vuoden 2006 suuntaviivojen sisällöllä ei siis ajallisesti ole merkitystä kyseessä olevien olosuhteiden kannalta. Lisäksi vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti yhteisön kilpailusääntöjen tehokas soveltaminen vaatii, että komissio voi milloin tahansa mukauttaa sakkojen tasoa tämän politiikan tarpeiden mukaan. Ks. edellä alaviitteessä 55 mainitut yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomion 109 kohta ja asia C-196/99 P, Aristrain v. komissio, tuomio 2.10.2003 (Kok., s. I-11005, 81 kohta). Komissio voi siis muuttaa sakkoja koskevia suuntaviivojaan ilman, että se välttämättä kyseenalaistaa aiempaa kantaansa asiassa.

ehkäisevän vaikutuksen kerrointa sovelletaan sakon laskennassa, voidaan mielestäni katsoa merkityksettömäksi siltä osin kuin tämä kerroin liittyy kyseisten yritysten suhteelliseen kokoon ja taloudelliseen valtaan. [86]

127. Näin ollen katson, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei tehnyt oikeudellista virhettä katsoessaan, että on merkityksetöntä, missä sakon laskennan vaiheessa komissio soveltaa ehkäisevän vaikutuksen kerrointa ottaakseen huomioon yrityksen koon ja kokonaisresurssit ja huomioidakseen siten sen, miten sakko tosiasiallisesti vaikuttaa kartellin jäseniin.

128. Valittajan kuudes peruste on näin ollen mielestäni hylättävä perusteettomana.

X Kulut

129. Koska osa asiasta on mielestäni palautettava unionin yleiseen tuomioistuimeen, tästä muutoksenhausta aiheutuneista kuluista päätetään myöhemmin.

86 – Huomautan kuitenkin, että (edellä alaviitteessä 81 mainitussa) asiassa Showa Denko v. komissio yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että yritykselle määrättävä sakko voidaan laskea niin, että laskutoimitukseen sisällytetään ehkäisevän vaikutuksen tekijä, ja että kyseistä tekijää on arvioitava ottaen huomioon useita seikkoja eikä pelkästään kyseessä olevan yrityksen erityistilanne (ks. tuomion 23 kohta). On siis selvää, että kyseisten yritysten koko ja taloudellinen valta voivat olla vain yksi niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat ehkäisevän vaikutuksen kertoimen määrittämiseen. Tältä osin vuoden 2006 suuntaviivoissa määrätään otsikon "Perusmäärän korottaminen pelotevaikutuksen aikaansaamiseksi" alla, että yritysten liikevaihdon lisäksi tietyissä olosuhteissa "komissio ottaa huomioon myös sen, että sakkoa voi joissakin tapauksissa olla tarpeen korottaa, jotta se ylittäisi rikkomisen ansiosta saavutetun ansaitsemattoman voiton määrän, jos kyseisen määrän arviointi on mahdollista" (ks. edellä alaviitteessä 80 mainitut vuoden 2006 suuntaviivat, 30 ja 31 kohta). Siltä osin kuin ehkäisevän vaikutuksen kertoimen määrittämisessä otetaan huomioon esim. rikkomisen ansiosta saavutetun voiton määrä, katson, että sillä, missä sakon laskennan vaiheessa ehkäisevän vaikutuksen kerrointa sovelletaan, voi olla merkitystä. Kysymyksellä, joka koskee rikkomisen ansiosta saavutetun ansaitsemattoman voiton olemassaoloa ja määrää, ei kuitenkaan ole merkitystä esillä olevassa asiassa.

XI Ratkaisuehdotus

130. Näillä perusteilla ehdotan, että unionin tuomioistuin

– kumoaa Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen (kolmas jaosto) asiassa T-54/03, Lafarge SA vastaan komissio, 8.7.2008 antaman tuomion siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi Lafargen kanneperusteen, jonka mukaan komissio loukkasi yhdenvertaisen kohtelun periaatetta toteamalla Lafargen osallistumisen yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkuvaan rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 lukien

– palauttaa asian unionin yleiseen tuomioistuimeen sen arvioimiseksi, loukkasiko komissio yhdenvertaisen kohtelun periaatetta toteamalla Lafargen osallistumisen yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkuvaan rikkomiseen 31. päivästä elokuuta 1992 lukien

– hylkää valituksen muilta osin

– määrää, että oikeudenkäyntikuluista päätetään myöhemmin.